panait istrati

hayat yollarında

roman

çeviren: yaşar nabi nayır

VARLIK

HAYAT YOLLARINDA

PANAIT ISTRATI

Türkçesi:

YAŞAR NABİ NAYIR

Kapak Düzeni: Ekin Nayır
Ofset Hazırlık: Varlık Yayınları
VARLIK YAYINLARI A.Ş.
Cağaloğlu Yokuşu 40/2 34440 İstanbul
Telefax: (0212) 522 6924512 9528

I ÇOCUKLUĞUN SONU HAYATTA İLK ADIMLAR

KİR LEONİDA’NIN MEYHANESİ

On iki, on üç yaşlarındaydım. İbrail üçüncü ilkokulunun yönetim odasında Müdür B. Moisesku, zorunlu ilk öğretim diplomamı anneme uzatırken, “Bu çocuğu ne yapmak niyetindesiniz?” diye sordu. Uzun bir iç çekişle kadıncağız cevap verdi: “Te... Müdür Bey... Ne yapayım istersin! Bir zanaat öğrenecek, ya da bir işe girer...” Sırtı duvara dayalı, babacan müdürümüz bir süre kırçıl sivri sakalını sıvazladı, bakışları annemden bana, benden anneme gitti, sonra, gözlerini yere indirerek, kendi kendine söylenir gibi, “Yazık!..” dedi. Bir an sustuktan sonra sordu: “Çocuğu liseye gönderemez misiniz?” “Yok... Müdür Bey; ben fakirim, hem de dul bir kadınım... Gündelikle çamaşır yıkarım...” “Yazık!..”

İtiraf edeyim ki, neden “yazık” olduğuna aklım ermiyordu; buna karşılık, güzel çocukluğumun bu angaryası sona erdiği için seviniyordum. Okulu hiç sevmemiştim. Derslere pek yeteneğim de yoktu, yalnız bir tanesi dışında: *Okuma*. Ondan hep en yüksek notu alırdım. İlkokulun dört sınıfını bitirmeyi iyiliğine borçlu olduğum B. Moisesku, beni yetenekli bir öğrenci gibi göstermekte ayak diriyor ve bütün müfettişler karşısında bana okuma görevi veriyordu. Öğretim işiyle uğraşanların bundan bir ders almaları gerekir; eğitimciler çoğunlukla çocuk ruhundan bir şey anlamaz, çocukları trampet sesleri ve kırbaçla yürütürler. O devirde ilkokul öğretmeni, sınıfını birden başlayıp dörde kadar çıkarır, yıl sonunda da sınıfta kalan öğrencileri, arkasından gelen öğretmene bırakırdı. Ben, yedi yaşımda birinci sınıfa başlarken, talihime bir zalimin eline düştüm; hiç yoktan bizi döverdi. Sonuç: Sınıfın yarısı okuldan kaçardı. Bataklıklara gider, ya da kışın kızak kayardık. Tabii sınıfta kaldım, ertesi yıl ilkinden de zıvanasız bir hocanın eline düştüm. Bu adam, kulaklarımızı koparır, cetvel tahtasıyla ellerimizi kırar, burnumuzdan kan getiresiyle tokatlardı. Çok kere, kuru mısır taneleri üstünde bizi diz üstü oturtarak öğleyin saat on ikiden ikiye kadar bu durumda bırakır ve yemekten mahrum ederdi. Yılın başından sonuna kadar hemen bütün sınıf kaçtı. Üçüncü dert yılına girerken, hâlâ alfabeden ileri geçememiştik. Bu sefer sıra müdüre geldiği için, bizi eline alan o oldu. Karşılaştığımız değişiklikten nasıl şaşakaldığımızı asla unutamayacağım. Ne bağırma, ne tehdit! Sınıfın ortasında bir sıraya oturan B. Moisesku, biz bütün „haylaz“ları bir araya toplayarak, „Siz öğrenmek istemiyormuşsunuz,

doğru mu?“ diye sordu. „Yok! Doğru değil, efendim! Bizi dövüyorlardı!“ „Pekâlâ, ben size bir fiske vurmayacağım. Ama bir şey öğrenmezseniz şunu bilin ki, beni kovarlar... Beni işimden edersiniz... Derler ki, bu müdürün elinden bir şey gelmiyor...» «Öğreneceğiz, efendim.» Gerçekten de öğrendik. Moisesku’nun rehberliği altında, sınıfımızı geçe geçe dörde kadar çıktık. Toprağı bol olsun, nur içinde yatsın! O olmasaydı belki de bir hapishaneyi boylamıştım. Artık yedi yıl bir liseye devam etmek, kimbilir ne türlü yabani heriflerin pençesine düşmek, çoğu kişinin ne işe yaradığını bilemedikleri bir diploma uğruna gençliğimi boşa harcamak hiç de hoşuma gitmiyordu. Eve dönerken annem yolda dövünüyordu: «Ah, Yarabbi... Sahiden yazık olacak belki, ama ne gelir elimden, ah ben fakir!» Onu teselli ediyordum: «Aldırma be ana... Göreceksin, ben tek başıma, tam bana göre bir usta bulacağım!» Buldum da... Hem tek başıma... Ama belki tam bana göre değildi. O yazın arta kalan kısmını, her zamanki gibi, Baldovineşti’de, Angel ve Dimi Dayılarım arasında geçirdim. Angel Dayımın yanında meyhanede komilik yapıyordum. Dimi Dayımla ise, unutulmaz anılar arasına karışacak olan bir özgürlüğün son parıltılarıyla sarhoştum. Sabahın serin saatlerinde, Dimi Dayı tüfeğini alıp üzümleri yiyen ardıç kuşlarını vurmaya giderdi. Eve geri gönderileceğinden korkan bir köpek gibi, usulca peşine düşerdim. Akşamları, taze mısır kızartır, ağustos böceklerinin konserini, kurbağaların vak vaklarını, köpeklerin havlamalarını dinlerdim. Akşam yemeğinden sonra, hava güzelse, dayımla birlikte çayıra giderdim. Orada, etrafımızda otlayan atlara göz kulak olurken, dayım durmadan sigara içer, öteki köylülerle konuşur, ben onun kebesine sarılmış uyurken, yıldızların durumunu gözden geçirirdim. Gündüzün, öğle sıcağında, Angel Dayımın meyhanesine sığınırdım. Orası bir bodrum gibi serin olurdu. Yeri sular, süpürür, bardakları yıkar, şarap almak için fıçıları açmasını öğrenirdim. Dayım çalışmamı seyreder ve, «Te, be oğlum, derdi, seni yanımda alıkoymak isterdim, açıkgöz oğlansın, ama doğru olmaz: Çocuk kısmı hısımlarının yanında yüzsüz olur, ahlakı bozulur. İnsan, ancak yabancıların yanında adam olmasını öğrenir. Ama mıymıntının birinin yanına gireyim deme sakın. Zengin bir usta ara.

Ona doğrulukla hizmet et! Hele aşırmaya hiç alışma, esnaflıkta çok zararlı şeydir, adamın kökünü kurutur. Bir şeyi canın çekerse, doğruca ustanın yanına git, gözlerinin içine bakarak: ‘ Usta, te, canım bir simit yemek istiyor!’ de, sana bir metelik verirse al simidi ye; vermezse sabret.”

*

Gamlı bir ekim sabahı, anam işe gider gitmez, ben de ondan habersiz, sokağa fırladım. Fakirler için yaşama savaşının çok çetin olduğu er meydanında ilk adımlarımı atıyordum. İçim içime sığmıyordu, çünkü özgür çocukluğumun güzel yıllarının sona erdiğini hissediyordum. Etrafımda aktığını gördüğüm bunca kanlara, anamın gözyaşlarına ve ağır işine rağmen, neşeli geçen çocukluğum bitmişti artık. Şimdi ekmeğimi kazanmak, anamın sırtına yük olmamak, mümkünse ara sıra avucuna beş on kuruş koyabilmek istiyordum. Bu istek uzun zamandan beri içimde yer etmişti. Daha okula gittiğim sıralarda, çok kere durur da, dükkânların önünde, kışın tir tir titreyen, bağıra çağıra mallarını överek müşterileri eteklerinden tutup çeken zavallı çocukları seyrederdim. Yüzleri mosmor, elleri çatlak çatlak çocukları. Ev için öte beri alırken onlarla uzun boylu konuşurdum, neler çektiklerini bilir, onları kendimden üstün sayardım: “Onlar şimdiden çalışıyorlar,” derdim içimden; “anaları, babaları, kendilerine yük olmuyor diye memnundurlar herhalde? Gelecek yıl ben de onlar gibi olacağım.” O yıl gelmiş çatmıştı. Pis bir çul önlükle örtülü o göğüslerden bir saatte kaç inilti koptuğundan habersiz, cesaretle, adeta övünerek iş aramaya koyuldum. İşi bulacak, akşama anama müjdeyi getirecektim. Rasgele gitmiyordum. Ne istediğimi pek iyi biliyordum; her bakımdan bana elverişli gelen bir koltuk meyhanesini gözüme kestirmiştim. Her şeyden önce, bir Rum meyhanesiydi bu. (Angel Dayı bana demişti ki: «Rumların yanına gir, onlar çokluk Romenlerden daha cömert olurlar.») Sonra usta, bekârdı. (Çırakları döven, onlara çocuklarının iğrenç bezlerini yıkatan patron karılarından nefret ederdim.) Üstelik bu meyhane, sevgili Tuna’nın pek yakınında bulunuyordu! Çıraklarının sabahları dükkândaki malların yarısını kaldırımlara taşıyıp akşamları tekrar içeri almaktan ve bütün günü köylüleri öte beri almaya zorlamak için sokağın ortasına kadar kovalayıp külahlarını kapmaktan canları çıkan o manifaturacı ya da bakkallara çırak olmaya dünyada yanaşmazdım. Gerçi, seçtiğim meyhaneci çıraklığının da başka türlü dertleri yok değildi. O iğrenç bulaşık yıkama ve dükkânın akşam değil, gece yarısı, bazen de gün ağarırken kapanması bir yana, bir de korkunç *hruba* vardı, “yerin altında kazılmış” bu havasız ve üstünden sular sızan labirent, patronun gözü önünde meteliği uzatarak kendisinden dumanlı dumanlı bir bardak şarap isteyen her müşterinin hatırı için günde yüz defa oraya inmek zorunda olan zavallı çırağı dehşete

düşürürdü. Dediklerine bakılırsa gece yarısına doğru *hruba*'da cinler cirit oynar, fıçılar arasında saklanarak çırağın mumunu söndürür ve onun sırtına atlarmış. Zavallıların çoğu düşüp bayılırmış oracıkta. Korkudan ödleri patlayıp ölenleri de varmış.

Bütün bu korkunç şeyleri işitmiştim, ama Angel Dayı kulağımı bükmüştü:Ne cin var, ne peri! Mum, havasızlıktan söner. Hava delikleri topraktan geçtiği için çabuk tıkanır. Onları açık tutmaya gayret et. Dumanlı dumanlı şaraba gelince, onu ancak çok sıcak havalarda, dükkânda buz bulunduğu zamanlar isterler. Sen de kurnazlık yap: Büyük bir kâseye buz doldurup mahzenin bir köşesine koy; yer altına indiğine hükmetsinler diye biraz bekle; fıçı «tazyik»inin yerini tutsun diye biraz da soda kattın mı oldu sana «dumanlı dumanlı» şarap. Ama gözünü aç ha: «Erbap» müşteriye böyle oyunlar oynamaya kalkma.

Kıyı Sokağı (belki şimdi adı da değişmiştir) otuz yıl önce, Süvari Caddesi'nden başlayıp yukarıdan dimdik süzdüğü Tuna Vadisi'nin üstünde sona eren kısa bir geçitti. Adı da buradan gelir. *Karaköy* Mahallesi'nin ortasında olan bu sokak, çok işlekti. Bu mahallede daha çok Rumlar otururdu. Bunlar neşeli cümbüşlü bir ömür sürerlerdi ama, *Kodin*'de sözünü ettiğim Komorofka halkı gibi tehlikeli insanlar değillerdi. Karaköy, sakin neşesi, kozmopolit tarafıyla beni kendine çekerdi: Orayı kendi ceplerim gibi bilirdim. Orada dolaşırken kendimi, tanımak için yanıp tutuştuğum ve fotoğraflarına, basılı resimlerine bakarak hayalimde şekil verdiğim Boğaziçi'nde, o Cenneti-âlâ'da sanırdım: Hülyalı ve hovarda Rumlar; vakur yüzlü Türkler; pek zalimce sevildikleri için ürkek, çekingen genç kadınlar, ölçüsüz derecede kıvrık gür kaşlarıyla, Tanrı'yı unutturup adamı şeytana taptıracak kadar şehvetli ve alımlı ezelden sevdalılar. Coşkun bir özgürlüğe kavuştuğum perşembe günleri, İbrail'e para kazanmaya gelmiş, uzak yurtlarının hasretiyle yanan ve sonunda bizim o gamlı, gurbette ölenler için iki kat gamlı mezarlıklarımıza gömülen türlü garip milletin kırıntıları arasında avare avare dolaşırdım. Sonraları *Kira Kiralina*'nın konusunu ve havasını yaratmakta işime yarayacak olan bütün o şehvetli izlenimleri daha çocukluğumda orada toplamıştım. İbrail'in huysuz karıları biraz fazlaca oynak kızcağızlara işte bu mahalleyi ya da –Türklerin çoğunlukta olduğu– *Çetatsuye* Mahallesi'ni gösterirlerdi:Şırfıntı, kaşınıyorsun, haydi *Karaköy*'e, *Çetatsuye*'ye cehennem ol. Buraları şehrimin coşkun âşıklar

yatağıdır. İşte öğrenmek ve anlamak için, nedendir bilmem, orada iş bulmak istemiştim.

Kıyı Sokağı‘nın ortalarına doğru, Kir Leonida‘nın şarapları ve mezeleriyle ünlü meyhanesi, kırk yıllık oturaklı bir ayyaşlık mazisi üzerinde şanlı bir kraliçe gibi oturmuştu. Kir Leonida‘nın babası Barba Zanetto‘nun kurduğu bu Rum „kriçma“sı, birçok kişinin zengin olmasına yardım etmiş ve bir o kadarının da sönüp gitmesine tanık olmuştu. *Gizuroy* diye çağırdıkları iri yarı, kambur bir ihtiyar olan Zanetto da, şimdi artık yalnız eski günlerinden söz açardı. Oğlunun yönetimindeki şimdiki dükkân, sönmüş bir saltanatın gölgesinden başka bir şey değildi. Ben de bu saltanatın son parıltılarına tanık olacak, orada on altı ay yaşayacak ve Rumcayı öğrenecektim. Hiç uyumayan adam. Sabahın sekizi sularındaydı. Daldım içeri. Çömlek kebabının, Batı‘nın tanımadığı, maydanoz kökü ve kerevizi bol o eşsiz Rum kebabının nefis kokusu. Uzun ak bıyıklı, külhanbey bakışlı, dev yapılı ihtiyar aşçı. Bankacı banknotlarıyla nasıl uğraşırsa, o da tencereleriyle öyle boğuşuyordu, bana şöyle kısaca ama, yeterince bir göz attı. Geniş temiz bir dükkân. Patronun büyük masasında, bir sebze ve et dağının önünde ben yaşta iki çırak, patatesleri soyuyorlardı. Likör ve rakı şişeleriyle pırıl pırıl yanan tezgâhta kasadar gazete okuyordu. Hiç müşteri yoktu. Yüzünü tanıdığım Kir Leonida da yoktu. „Merhaba,“ dedim. Kasadar, –bizim o bildik kasadar, emri altındaki çocuklara etmediğini bırakmayan adam–, beni şöyle yukarıdan bir süzdü: „Kimi arıyorsun, küçük?“ „Kir Leonida‘yı.“ „Burada değil. Ne yapacaksın?“ „Bir şey söyleyecektim.“ „Söyleyeceğini bana söyleyebilirsin.“ “Olmaz efendim, teşekkür ederim, beklerim.” Kasadar, tekrar gazetesine daldı. Ben dışarı çıktım. Bu insafsız köylünün kalıbı içinde nasıl yırtıcı bir hayvan saklı olduğunu bilseydim, tabanları yağlayıp oradan kaçar, bir daha o dükkânın semtine uğramazdım.

Bir süre üzüntü içinde dolaştım: Demek, meyhanede iki çırak vardı; kasadar ve patronla birlikte etti dört adam.Belki de almazlar beni, dedim içimden. Ama tam tersi bir duygu, bu korkuyu çabucak silip süpürdü ve kanımı buz gibi dondurdu. O noktada pek yüksek olan yarın kenarında bulunuyordum, dost nehrin birdenbire karşımda belirmesi, satmak üzere olduğum bir özgürlüğü yakında kaybedeceğimizi bana acı acı hatırlattı. Bulutlu gök, kumlu Tuna, yaslı söğüt ormanı, gemilerin düdükleri: Tüyler

ürpertici çığlıklar, limanda arabaların takırtısı: Ölüm çanı!.. İnceden bir de yağmur başladı. İnsafsız bir yumruk dayandı boğazıma. İçimde bir şey kırılıvermişti. Bana öyle geliyordu ki, amansız bir düşman, beni dünyamdan, hayattan koparıp almak için tetikte bekliyordu. Zavallı anamın yardımına koşmak niyetimi bir anda unuttum ve hiç düşünmeden limana götüren sırttan aşağı deve kuşu adımlarıyla koştum, yağmur yüzünden boş bir yük vagonuna sığındım. Orada yalnız olmadığımı fark ettim. Bir köşeye çömelmiş sekiz, dokuz yaşlarında bir kızcağız, paramparça entarisinin yırtığını dikiyordu. Tahıl artıklarını yerden toplayanlardandı. İçinde bir avuç tahıl, küçük bir süpürge ve bir faraş bulunan bir torba, yanında yerde sürünüyordu. Ben öyle birdenbire karşısına çıkınca korkudan taş kesilmişti. Artık yama işini bırakmıştı, gözlerini bana dikmiş, köpeklerden yılmış bir kedi gibi beni süzüyordu. Onu daha fazla korkutmamak ve yağmur altında dışarı çıkmak zorunda bırakmamak için vagonun kapısında durdum ve artık ona aldırış etmedim. Zaten orada bulunuşunda şaşılacak bir şey yoktu: Ben de onun ortamında yaşıyordum; daha o zamandan, evi olan ve olmayan çocukların sefaleti hakkında bilinecek ne varsa hepsini biliyordum. Ama gene de zaman zaman göz ucuyla onu gözetliyordum. Yeniden entarisini dikmeye koyulmuştu: tozlu ve cılız yüzüne sarı saçları tutam tutam dökülüyordu. Parmakları uyuşmuş, bütün vücudu tir tir titriyordu. Yağmur durdu. Bir tek düşüncem vardı; eve sıvışmak: “Eve anamın yanına...” Tam vagondan atlayacağım sırada, küçüğe sordum: “Neden öyle soğukta oturup üstünü yamıyorsun? Kimin kimsen yok mu senin?”Anam var ama, gözleri görmez... Bu vagonlarda tahıl toplarken, entarim hep öteye beriye takılıp yırtılıyor. Sonra hafifçe gülümseyerek sordu: “Sen toplamaz mısın?” Utandım. “Ben de toplarım,” dedim. Ve “eve” değil, “anamın yanına” değil, doğruca Kir Leonida’nın meyhanesine koştum. Usta, dükkândaydı. Taze tıraşlı, iki dirhem bir çekirdek giyinmiş, bıyıklarını hovardaca bükmüş, setresini omuzlarına atmıştı; paraca zengin, sağlığı yerinde, otuz yaşlarında yaman bir çapkındı. Ayakta, önünde bir kadeh, iki arkadaşıyla konuşarak gevrek kahkahalar atıyordu. Başkalarının önünde yanına gitmekten çekindiğim için dışarıda bekledim. Az sonra çıktı, beni görünce de, “Sabahleyin beni arayan sen miydin?” dedi. “Bendim, Bay Leonida.” “Ne istiyorsun?” “Sizde çalışmak istiyorum.” “Bizde çalışmak mı?” diye şaşırdı. “Böyle yalnız, tek başına mı geldin? Daha önce çalıştın mı bir yerde?” “Yok, çalışmadım. Okuldan daha yeni çıktım.” “İyi ya işte: Acemi çocukları anaları babaları elinden tutup getirirler. Seninle nasıl söz keserim? Anan

baban yok mu senin?” Barba Zanetto’nun biricik oğlu Kir Leonida, İbrail’de doğmuştu, kusursuz Romence konuşuyordu ve Yunanlı bir çalımı vardı. Çocuktum ama, onda Rumluk gururu bulunduğunu sezdim ve kraldan çok kralcı kesildim! Anam Romen olmakla beraber, daha ben beşikte iken ölen babamın Rum olduğunu söyledim ve açıkladım: *Kefalonyalıydı*! „Annemden habersiz geldim,“ dedim. „Bir Rum dükkânında çalışıp Rumca öğrenmek istiyorum.“ Rumca öğrenmek istediğim doğruydu, tıpkı bugün de yeryüzünün tüm dillerini öğrenmek istediğim gibi, ama şu ya da bu ulusun zararına olarak herhangi bir ulusu üstün tutmaya gelince, ömrümde böyle şey yapmadım: Ben dünyaya zaten karışık gelmişim.

Gururu okşanan Kir Leonida, bir babahindi gibi kabardı:Peki evladım, peki; seni alırım, babanın dilini öğrenirsin, ama şartları ancak annenle konuşabilirim. Yarın onunla beraber gel.

Evde „müjde“m bir gözyaşı seliyle karşılandı.Senin uğrunda gençliğimi haram ettim kendime, dul kaldım, en ağır işleri gördüm, tek sen, „ele muhtaç“ olmayasın diye, hepsi boşunaymış; seni kurtaramamışım!.. Allah hiçbir anayı benim halime düşürmesin!.. Ertesi gün pazardı, uğursuz pazar... „El kapısını çalmaya“ gittik. Yüreğim, avuçta tutulan bir kuş gibi çırpınıyordu. Canlı canlı gömülüyormuşum gibi geliyordu bana. Annem, ölü gibi sapsarı, tabuta konulacak bir cenazeyi andırıyordu. Bunun nedenini, sırf bir ananın çocuğuna karşı sevgisinde ve o çocuğun özgürlüğe olan aşkında aramamalı. Bizi eloğlunun karılarına esir eden o „elâlem ne der?“ korkusu da işe karışıyordu. Elâlem ister ki, bir evlat söz dinlesin, akıllı uslu olsun, hangi işe konulursa orada eskisin, öyle süpürge gibi kapı kapı sürtmesin. Ustasının vahşiliğine boyun eğmeli, kendi de sırası gelince insafsız bir usta olmalı. İşte mahalleli böyle düşünür ve işi *ustanın şamarını yiyen suratta güller açacağını* iddiaya vardırır. Kir Leonida‘nın meyhanesine ayağımızı atarken, anam da, ben de mahallenin omuzlarımıza yüklediği bu kanıyı biliyorduk: Bir kere yerleştikten sonra, ne olursa olsun orada kalmalı, her şeye boyun eğip annemin yüzünü kara çıkarmamalıydım. „Gene ustasından ayrılmış“ diye pek çok kişinin dilinde dolanan ayıbı, kendi oğlu hakkında işitmemeliydi. Genellikle, analar babalar, dört duvar arasına hapsedilen çocuğun çilesinden habersizdirler; ama –henüz yerleşmiş kanıların esiri olmayan, sadece içgüdüleriyle hareket eden– o zavallı, hayatta attığı adımların altında bir uçurumun açıldığını duyar, isyan eder,

ustasına karşı olduğu gibi, kendi ailesine de düşman kesilir. Her çocuk bir devrimcidir. Yaratılışın yasaları onunla tazelenir ve olgun insanların onlara karşı yükselttiği ahlak, önyargılar, hesaplar, pis çıkarlar gibi engelleri ayaklar altına alır. Çocuk, dünyanın başlangıcı ve sonudur; hayatı yalnız o anlar, çünkü hayata ayak uydurur; devrimler ancak çocukluğun saflığıyla yapıldığı zaman daha iyi günlerin geleceğine inanacağım. Çocukluktan çıktı mı insan canavar kesilir: ikiyüzlülükle başka bir kalıba girerek hayatı inkâr eder. İnsanlık binlerce yıldır yaratılışın kendisine anlattıklarından bir ibret dersi almasını bilmiş midir? Bugün, tıpkı Ortaçağ‘da olduğu gibi, hiçbir sosyal topluluk hayatı anlamıyor, hiçbir yasa onu korumuyor; ahmaklık ve keyfilik her zamandan fazla hükmünü yürütüyor. Çocuk cahil ve delicesine bencil insan canavarlarının ellerine verilir, onlar da bu heyecanla dolu, yaşamaya susamış çelimsiz yaratığın kolunu kanadını kırarlar. Çocuğun, gün ışığına, ağaçların hışırtısına, dalgaların şırıltısına, meltemin okşayışına, kuşların cıvıltısına, sokakta koşuşan köpeklerle kedilerin özgürlüğüne, mis kokulu kırlara, kendisini yakan kara, şaşırtan güneşe, merakını uyandıran ufuklara, altında ezildiği sonsuzluğa muhtaç bir hayat tomurcuğu olduğunu o ahmak suratlı herif nereden bilsin? Çocukluğun hayat mevsimlerinin en körpesi olduğunu, mutluluk içinde bile varlığı fani olan o insan yapısının temellerinin ancak bu mevsimde atıldığını nereden akıl etsin? Oysa bütün yapının uçuruma yuvarlanması istenmiyorsa, bu temeller iyilik, yalnız iyilik harcıyla yoğrulmalıdır! İnsanların çoğunluğu çocukluğunu dayak yiyerek, yoksunluklara katlanarak, kanunların yükselttiği o ömür törpüsü kalelerde geçirirken, hayat temellerinin böyle atılmasını nasıl isteyebilirsiniz? Yeryüzünün haydutlar, katiller, dolandırıcılar, pezevenkler, tembeller ve düzen düşmanlarıyla dolu olmasında şaşacak ne var, siz doğa yasalarına uymadıktan sonra? Sizler, kanunlar yapmışsınız, akademiler kurmuş, ahlak kürsüleri tesis etmişsiniz, kulakları patlatırcasına çanlarını çalarak merhameti öğretmeye çalışan kiliseleriniz var, meclisleriniz var, ama bir çocuğun göğsü içinde neler kaynaştığını bilemezsiniz, güzel olabilecekken sakat bıraktığınız bu hayat hakkında da bir bilginiz yoktur.

*

“Demek bu çocuk sizin, öyle mi valide?”

Zavallı Kir Leonida. Ve sizler, zamanımızın bütün zavallı Kir Leonida'ları. Bir ana ile evladının ne demek olduğunu nereden bileceksiniz siz? Bir güneş ışınında titreşen dünyalardan, bir karınca yuvasında geçen savaşlardan, mutsuz bir annenin gözyaşlarını içirdiği kalbinde kopan fırtınalardan ve işe verilen bir çocuğun yüreğinde filizlenen sonsuzluktan nasıl haberiniz olsun sizin?

"Yılda yüz frank, bir kat elbise, bir çift kundura, bir şapka, Paskalya'da, bir de Noel yortusunda birer gün tatil."

Günde on dokuz saat çalışmak, öteye beriye koşmak ya da ayakta durmak (sabahın altısından gece saat bire kadar). Haince sözler, açık saçık küfürler, zalim işkenceler, hesapsız tokatlar. Seller gibi gözyaşı, kimsenin haberi olmayan bunalımlar, sönmüş hayaller. Kaçmak isteği.

Hepsi bu kadar mı? Bunları bağışlatacak hiçbir şey yok mu? Bir teselli yok mu? Bir dost bakışı? Bu hüzünlü çocukluğu yatıştıracak hiçbir şey yok mu? Olmaz olur mu; ne diyorsunuz!

İlkin, haksızlık etmeyelim: Kir Leonida, iyi adamdı. Değersiz, boş, türlü kötülüklere göz yuman bir adam, ama gene de iyi adam. On altı ay yanında çalıştım, ondan topu topu hafif bir tokat yedim, o da birazdan anlatacağım pek garip nedenden ötürü. Ama bana asıl ağır gelen tokatlar değildi. En başta –hem de annem uzaklaşır uzaklaşmaz, mendilimle yüzümü kapayarak– yalnız yüreğimin gördüğü Kir Leonida'nın dükkânı önünde yükselen duvar geliyordu, bu duvar, beni dünyadan, sokaktan, kediler ve köpekler dolu o *strada*'dan, ışığa boğulmuş o güzel sokağımdan ayırıyor ve boynumda önlüğüm, hayatı yok eden o patron önlüğüyle düşman bir dükkâna hapsediyordu. Hapishaneye *hapishane* derler; oraya kapatılan adam özgürlüğünden yoksun edildiğini bilir. Bir ustanın yanına verilen çocuk neyi bilsin? Orada hizmet etmek üzere bulunduğunu mu? Hayır. Yasanın büyüklere bile reva görmediği bir yorgunluktan başka, gününü bitirdikten sonra gitmek, sokağa çıkmak, geceye karışmak, düşünceleriyle baş başa kalmak hakkı ona, özgürlüğe susamış hayalpereste, hayata daha yeni atılan çocuğa tanınmamıştır. İşte o, bunu bilmelidir, bilmiyorsa çok geçmeden öğrenecektir. Akşamları, yorgunluktan bitkin, toza toprağa ya da çamura bulanmış bir halde, koltukları altına sıkıştırılmış somunlarıyla evlerine dönen işçilere bakar bakar da, içimden derdim ki: „Ben de onlar

gibi sabahın altısında kalkıyorum, akşama kadar değil de, gece yarısından sonraya kadar çalışıyorum: Benim de onlar gibi evime, yatağıma, anamın yanına dönmeye hakkım yok mu?“ Yok. Ben, biz, meyhaneci çırakları, o sıcak ana ocağına elveda deyip her gün, şimdiki „yasal“ iki iş gününe eşit bir süre, durmadan çalışmak zorundaydık. Öğleden sonra ya da gece geç vakit bir duraklama olsa bile, bizi bekleyen hak ettiğimiz bir dinlenme değildi, ayakta o yenilmez uyuklama ve peşini kovalayan çeşitli engizisyon işkenceleri. Bulaşıkçı yamaklığından başka, arada, iki yüz rakı, şarap, hatta sirke ve zeytinyağı fıçısından her birinin içinde ne bulunduğunu bilmek; *hruba*‘yı, yer altındaki o dehlizi öğrenmek; renk ve kokularından tanımak için bir sürü şarap ve rakı kaliteleriyle tanış olmak düşüyordu bize. Her an düşüp kafamı kırmak korkusuyla karanlıkta el yordamıyla yürürken küçük mahzenle kocaman *hruba*‘nın rutubetli seksen basamağında beni durmadan itip kakıştıran kasadarın zalimliğini ömrümde unutmayacağım. Ne zaman önlüklü bir çocuk görsem, bu sonradan görme yabaninin insanlığa sığmaz hareketlerini hatırlayacağım. Ben zifiri karanlıkta fıçılar arasında koşuşurken, o, dişleri arasından hep homurdanırdı: „Bir, iki, beş, on dört, otuz numaralar: Yeni şarap. Şu şu numaralar: Bir yıllık, iki, yedi, on, yirmi yıllık şarap. Bu fıçılar basınç yüzünden musluğu atar. Bu şarap ekşimiştir. Beriki kaymak tutmuştur. Gözünü aç, yoksa patlatırım gözünü! Şimdi renklere dikkat: Burada beyaz şaraplar; ötede kırmızılar; daha ileride amber, misket, „absint şarabı“. Sert içkiler deposunda aynı hoyratlık: „Kirş, mark, tortu, nane likörü, rom, adi konyak, kalite konyağı, ananas, adi mastika, sakız mastikası.“ Bunlara yalnız ben söylediğim zaman el süreceksin, ama söylerken göz kırparsam, el sürmek yasak. Burada eski rakılar, orada yenileri. Karıştırırsan yandığın gündür. „Seni *hruba*‘ya ya da depoya gönderdiğim zaman, karga bokunu yemeden döneceksin. İş görürken çişin gelirse musluğu sıkı tut.“ Ama meyhaneci çırağının bu çilesini (bir gün de zanaat çırağının çilesini anlatırım) tokatlar ve gözyaşlarıyla yoğrulmuş bu korkuyu insafsız insanların dar zihniyeti üstelik haklı da görür: „Zanaat başka türlü öğrenilmez“ iddiasındadırlar. Yorgunluktan, uykudan bitkin bir halde sendeleyen çocuğu hırpalama zevkine, bu gereksiz işkenceye ne mazeret bulunabilir?

Arasız çalışma havası içinde bir yandan tencere, çömlek, tabak, bıçak, kaşık, çatal seline karşı koymak zorunda bulunurken, bir yandan da herkesi memnun etmek için yorgunluk ve uykuyu yenip gürültülü çabukluğa ayak

uydurmam gerekiyordu, yoksa, ustanın, kasadarın, ya da o Barba Zanetto delisinin tokadı inerdi adamın suratına. Barba Zanetto her an kafamıza bir tabak fırlatabilirdi. Ama öğleden sonra ya da geceleri, ortalık yatıştığı sıralarda, bu sefer de ayakta uyuklama faslı başlardı. Binlerce iğne damarlarımızda karıncalanır, kurşun gibi ağırlaşan vücutlarımızı ayaklarımız taşımaz olurdu. Bu saatlerde ustalar gidip bir kenara uzanabilir ya da bir iskemleye oturabilirlerdi. Ama böyle bir dinlenme bize yasaktı. Biz demirden, tahtadan, taştan insanlardık. „*Smirna*!“ kendimizden geçeceğimiz ânı fırsat gibi gözleyen kasadara ve her an bir hiç yüzünden bizi angaryaya koşan meyhanenin gediklisi iki üç sarhoşa gözlerimiz dikili, sırıklar gibi dimdik dururduk. İçimizden biri, uykuda ağırlaşan göz kapaklarını bir saniye kapamaya görsün, bir elektrik çarpması kadar sert bir fiske „suçlu“ çocuğun burnuna iner, onu yerinden hoplatır ve bu hareket oradaki merhametsiz serserilerin kahkahalarıyla karşılanırdı. Herifin en masum şakası buydu. Ama kimbilir kaç kez bu şaka burnumuzdan kan getirmiştir. Çok defa bir uyuklama sırasında, vücut gelişigüzel bir eşyaya dayanıp da bir kol uykudan taş kesildiği sıralarda, sefil adam, parmaklarımız arasına bir kâğıt şerit sıkıştırır ve kâğıdın ucunu ateşlerdi. Bu yüzden ötemizin berimizin yandığı çok olurdu. Ya da, bacaklarımızın devrilecek gibi büküldüğünü görünce, baldırlara ani bir tekme indirir, bizi yere yıkardı. Yüzümüze sifon sıktığı ya da ensemizden aşağı kaşınma tozu dökerek bizi saatlerce uyuzlar gibi kaşındırdığı da olurdu. Bizi çileden çıkaran bütün bu vahşetler, imansız herifle yamaklarını eğlendiriyordu. Kir Leonida görmemezlikten geliyor ve gözlerini kapıyordu. İçimizden biri kafa tutacak ya da ağlayacak olsa iş büsbütün sarpa sarardı: Sunturlu küfürler, tokatlar, tekmeler, gereksiz angaryalar dolu gibi üstümüze yağardı. *Hruba*‘nın, avlu ve depoların süpürülmesi, keneflerin temizlenmesi, taşların yıkanması, fıçıların haşlanması, odun çıkarılıp yarılması gerektiği birdenbire kasadarın aklına geliverirdi. Bu bizim *çalışma ödülümüz*dü. +++Çocukluğumuzu, obur ve ayyaş birtakım hovarda sürülerine hizmet etmekle boşa harcıyorduk; sabah karanlığından gece yarısına kadar koşuşuyorduk; tokatla uyanır, tokatla yatmaya gönderilirdik. Pazarlar ve bayram günleri vardı, *dışarıda* neşeli insanlar dolaşır, kemancılarla birlikte meyhaneye keyif çatmaya gelirlerdi, güneşli topraklar vardı, dereler, ormanlar, coşkun eğlenceler vardı; ama bunların hiçbiri bizim için değildi, kimsenin bize aldırdığı yoktu. Biz, içmeye yarayan kadeh gibi, ya da çatal, bıçak gibi bir şeydik: Böyle şeylere kim aldırış eder? Kullandıktan sonra ne

olduklarını kim düşünür? Bir meyhaneci çırağına bakmaya hangi gözün vakti vardır? Eski Romanya‘da bir madalya.

*

Daha ilk günden –ki artık ben insana bağırsaklarını kusturacak kadar iğrenç tekneye eğilmiş ağlamaklı bir sefilden başka bir şey değildim– evet, daha ilk günden, bir su taşıyıcısı, bir *saka*, günde on sefer tazelediği kadehini içerken beni fark etmişti. Beni süzerek, “Vay,” dedi, “bir acemi almışsınız ha?” Nedendir bilmem, bakışı doğruca içime işledi. O andan sonra ne zaman gitse canım sıkılır, geldiğinde de yüzüm gülerdi. Yasak olmasa, kadehini ona kendi elimle vermeyi ne kadar isterdim. Onu *Moş Kazatura*, yani: *Sefalet Baba* diye çağırırlardı, hiç konuşmayan, ama çok şey bilen, değerli, nazik, iltifatçı bir adama böyle bir lakap takmak yakışık almazdı. Gerçi, onu çok sayarlardı ama, daha çok çıkar yüzünden. Tuhaf bir çıkardı bu. Barba Zanetto ile Kir Leonida, ona izzet ikram eder, “eli uğurlu, *siftahı* en bereketli müşteri” olduğunu söylerlerdi. Siftah, yani bir müşterinin sabah dükkân açılınca tezgâha attığı ilk metelik, doğuda büyük önem taşır. Günün bütün geliri o siftaha bağlıdır: Adamın eli “uğurlu” ise, işler tıkırında gider, değilse gün durgun geçer. Onun için, “*Sıftea sı nu mai stea*”, yani siftahın ardı gelmesin. Metelikler böyle durmadan aksın, diye dua ederler. Meyhaneci o uğur parasını alır, iyice sakalına sürer, tıngır diye kumbaraya atar, iki kadeh doldurur ve “siftahı uğurlu” müşteri ile tokuşturur. Hep bir ağızdan, “Hepimize bereketli olsun!” diye bağırırlar. Sabah erkenden damlayan Moş Kazatura, bir kadehi bedava içeceğine emindi, ama buna aldırış etmezdi. Ağır başlı, adeta resmi bir ciddiyetle, yamalı elbiseleri içinde biraz gülünç, kolunda kamçısı, ilk müşteri kendisi olup olmadığını sorar, olumlu cevap alınca, siftah meteliğini hararetle fırlatırdı. Buna bütün kalbiyle inanır, çok önem verir ve bütün rabıtalı meyhanecileri “siftah”ından yararlandırırdı. Pek seyrek olarak Barba Zanetto’nun meyhanede bulunmadığı zamanlar Kir Leonida ağırbaşlı saka ile şakalaşır, siftahının uğurunu aşırı överek ona takılırdı, “Bana bak, Moş Kazatura: Parayı ilkin pantolonun önüne sür. Ticarette daha çok uğur getirirmiş derler.” “Değmez, Kir Leonida. Bende iş yok gayrı.» Kısa konuşmalarında bu «bende iş yok gayrı» sözü sık sık tekrarlanır ve hüzünlü bir etki bırakırdı. Onu, bunun için severdim.

Çok çekmiş bir adam olduğu için de severdim: Eskiden çiftçiymiş, günün birinde bir inek, boynuzuyla burnunu çökertmiş, o yüzden sesi de değişmişti. Genizden ve biraz üzücü bir sesi vardı. Hep çekingen, hep herkesin önünde silinmeye hazır, bizim o taşkın hovardalarımız arasına bir gölge gibi karışırdı, onların gözünde o, sıradan bir sakadan ibaretti. Ama sözüne inanılır insanlardan duymuştum: Vaktiyle çifti çubuğu varmış, hatta köyünde belediye başkanlığı bile yapmış. Herhalde o, «bende iş yok gayrı» sözüyle bu geçmişi, bu belki de gerçek refah dönemini ima ediyordu. Ama en çok içime dokunan şey, bu sakanın hayvanına, gözlerine kalın perdeler inmiş ihtiyar kısrağına karşı sevgisiydi. (Hayvanlarına kötülük eden İbrail arabacılarını bıçaklamak geçmiştir hep içimden; büyüdüğüm zaman, sırf atları döven ya da meyhane kapısında unutanları –az da değildiler– deliğe tıkmak için polis yazılmak isterdim.) Sefalet Baba bize, «O da benim gibi sefil, perişan,» derdi, «üstelik gözleri de kör. Onu yirmi franga aldım. Ben de daha fazla etmem ya! Ama bizim ihtiyarla pek sevişiriz.“ Bu aşikârdı. Ancak işi acele olduğu zamanlar, fıçısı da boşsa; arabaya binerdi. Çoğu zaman hayvanı yularından çekip ağır ağır yürütürdü. Fıçıyı doldurmak ve boşaltmak, ya da bir kadeh atmak için durduğu zamanlar yulaf torbasını boynuna geçirmeyi, üstünü örtmeyi, gözlerini silmeyi, kulaklarını çekmeyi, böylece hayvanı rahat ettirmeyi ihmal etmezdi. Uzun zaman çile çektikten sonra ihtiyarlığında şımartılmaktan memnun olan hayvancağız, tıpkı bir köpek gibi sahibini yalancıktan dişler, gözlerini omuzlarına sürer ve o korkunç bakışlarıyla uzun uzun onu arardı. Ara sıra onsuz canı sıkılarak kişnediği de olurdu. Moş Kazatura, „Geliyorum, geldim!“ diye sevgiyle cevap verirdi. Mutlu saka beygiri! Sahibine nasıl minnet duyardı, dili olsaydı da bir söyleseydi.

İlk avutma sözünü işte bu adamdan işittim. Çok defa kasadarın tokatları yüzünden ağladığımı görürdü. Bir an yalnız kaldığımız bir gün, başımı okşayarak, şöyle dedi: «Üzülme. Daha çocuksun. Önünde bütün bir ömür var. Dayanamıyorsan çık git, değiştir yerini, dünyayı dolaş. Ama hep daha iyisini um. Buna hakkın var daha. İnsan bunu yapamayacak hale geldi mi, *o zaman iş yok*. „Bak bana: Ben, bütün ömrümce *şakacı* olmadım. Ben de bir zamanlar ağaydım. Benim gibilere öğütler, belki de emirler verirdim, küçüğünden büyüğüne hepsi de beni sayardı. O zaman işler yolundaydı. Ama günün birinde, hasta bir hayvancağız, bana bir boynuz vurdu, beni başkalarının gözünde de, kendi gözümde de iğrenç bir hale soktu. O gün

bugün yüreğim kapandı, artık hiçbir iş istemez oldum, işim bitti!.. Umutsuzluğa kapılmaktan kork, daha çocuksun sen.“ Aslında aynen (çev.).

*

İlk defa bu sözler yüreğime su serpti. Bunu çok geçmeden bir ikincisi izledi. Siparişleri alıp mahalleye götüren çocuğun üç gün yerini alınca, aydınlık sokağı, şehri, beni ayırdıkları dünyayı biraz görme mutluluğuna kavuştum, ve beni sevgiyle bağrına basan şefkatli bir insan tanıdım. Bu, çok karışık, adeta hayali bir anı, şiddetli bir arzu gibi bir düş ve gerçek karışımıydı. Güneşli ve kuru yapraklarla döşeli bir avluda, Rum kadınları oturmuş, güzel bir sonbaharın cömertliğiyle rehavet basmış güney kedileri gibi, tatlı tatlı gevezelik ediyorlardı. İçlerinden biri, uzun boylu, genç, yakışıklı ve pek neşeli bir kadın, ben yaklaşınca ayağa kalktı ve haykırdı: „Vay! Nerden çıktın. Kir Leonida‘nın dükkânındaki zavallı Kefalonyalı küçük sen misin? Gel, ben seni teselli edeceğim. Ben de Kefalonyalıyım. Gel seni öpeyim.” Ve damdan düşercesine beni kucakladı, bağrına bastı, dizlerine oturttu, öptü, öptü. Bu öpüşler yüzümü yakıyor, başımı döndürüyordu. Öteki kadınlar gelip hep bir ağızdan bana sorular sordular: “Baban kimdi? Hani memlekettendi? Ne iş yapardı? Yaşı kaçtı? Ne zaman öldü? Neydi hastalığı?“ Yarı uykulu bir halde dinliyordum. Bir cevap veremedim. Uyuşmuş, büyülenmiş gibiydim. Yarı kapalı gözlerimle, ellerimi sıkan bir sürü el görüyordum, ama Kefalonyalı kadının elleri yanaklarımı okşarken başımı döndürüyordu. Nefes bile alamayacak haldeydim. Hiç tanımadığım bir mutluluk ve aydınlıkla dolu bu ilk günü pahalı ödedim; çünkü siparişleri birbirine karıştırdım ve bizim kasadardan mükemmel bir dayak yedim. Ertesi gün, aynı okşamalar, aynı uyuşukluk, aynı büyülenme. Bu sefer kırdığım potlar artmış, yediğim tokatlar da o ölçüde okkalı olmuştu, ama umurumda bile değildi: Bir uyurgezeri dövüyorlardı. Mutluydum. Bu mutluluk üçüncü gün de devam etti, hiçbir şeyi umursamadan tattığım hazlara bırakıyordum kendimi. Görüp göreceğim rahmet bu oldu. Kasadar, “Bu çocuk, alığın biri!” diye haykırdı. Kapana tutuldum. Artık aylarca, sokağın yüzünü yalnız kapı eşiğinden görebilecektim. Hep düşlerle yaşadım. Şarkılar, içki âlemleri, sabahsız geceler, her gün yüz kere mahzene girip çıkmalar, dağlar gibi yığılan bulaşık kapları. Bütün bunlar bir alışkanlık halini alıyor, beni sersemletiyordu. O hüzünlü günlerimde hep bir ağızdan söylenip oynanan

neşeli bir Rum havasını hatırlarım. Rumların çoğu, Yani adını taşıdığı için, orada bulunan bütün Yani'ler el ele verip hora tepiyor ve belleğime kazılan şu Rumca nakaratı birlikte okuyorlardı:

Saranda Pende Yanides

Enos kokkoru gnosi

Ki ena pulâki takuse

Pige na palavosi.

Anlamı: Kırk beş Yani'nin aklı bir araya gelse, bir horoz beyni etmez. Bunu işiten bir kuşçağız şaşkınlığından aklını kaçırırdı. Herkes gülüyordu. Ben de ötekilerle birlikte gülmeye cüret ediyor ve dayak yiyordum. Kir Leonida'dan tokat yememe sebep olan da yine o Kefalonyalı kadının okşamalarını hatırlamaktan uğradığım sersemlikti. Bir gece, kibar giyinişli bir genç, avluya bakan özel odalardan birinde yemek yiyordu. Bu hal, patronun garibine gitti. "Dikkat et!" dedi. "Herifçioğlu hesabı ödemeden avlu kapısından sıvışabilir!" Evet, bana bunu tembih etmişti ama, benim aklım güzel Kefalonyalıdaydı. "Özel" yemek yiyen bey, bana oyun oynadı: İyice yiyip içtikten, bir paket sigara ile hesabı istedikten sonra biraz cep harçlığı da edinmek hevesine kapıldı. Bu yüzden ikimiz de okkanın altına gittik. Ödenecek para üç frankla beş on santimdi. Parayı vermeden, "Bana beş frankın üstünü getir," dedi. Kir Leonida'ya gittim, biraz homurdandıysa da, paranın üstünü verdi, ama gözünü de açtı. Benim bir şeyden haberim yoktu. Ben başka tarafla meşguldüm. Düzenbaz herif, kendisine parayı verdiğim zaman, "Koş bana bir pul getir," dedi. Tabii koştum, ama avlunun karanlığında, Kir Leonida'nın tokadını da yedim. Ah! O "oyun"u seyretmek için toplanan müşteriler o gece hayli güldüler; ustamdan dayak yediğim için hıncımdan ağladımsa da "yakışıklı bey" de haline gülenlerden pek iyi bir muamele görmedi. "*Yuh!*"lar ve herifin kıçına indirilen tekmelerden sonra, Kir Leonida beni tutup iyice sarstı: „Bana bak, âşık mısın yoksa?" O zaman orada bulunanlar arasından biri çıktı, elini ustanın omzuna koyarak dedi ki: „Leonida, kasadarını taklit etme." Bu adam, kaptan Mavromati idi. Şimdi size onu anlatayım.

II KAPTAN MAVROMATİ

Ağlayıp sızlamakla geçen ilk haftalarımdan sonra, ilk önce müşteri sandığım bir adamın meyhane açılır açılmaz içeri girerek, kapanıncaya kadar orada kaldığını fark etmiştim. On sekiz saat süren bu bitmez tükenmez zaman içinde, bir kenarda duran kendine mahsus iskemlesinde sessiz sessiz oturur, bazen kalkarak masalarda sürüklenen kabı kacağı kaldırır, bir örtüyü katlar, ızgara ocağının ateşini tazeler, öteye beriye süpürge vururdu. Bütün bu işleri, vakit geçirmek istermiş gibi dalgın ve ağır ağır yapar, bu nazik hizmetleri sırasında o korkunç öksürüğü tuttu mu, hemen koşup iskemlesine otururdu. Yaşı hayli ilerlemiş bir adamdı ama, belki de kendine gereğinden fazla bakması yüzünden, yaşını pek göstermezdi. Ama ne de olsa, sefaleti göze çarpardı: Havı dökülmüş bir palto, kabaca yamalı pantolonu ve kunduraları, yakasızlığını gizleyen pürüm pürcük bir boyun atkısı. Ama kasketi, vakar ve iftiharla taşıdığı güzel bir Rum denizci kasketi, yine de durumu kurtarıyor ve düşkün kılığına rağmen, ona efendiden bir adam hali veriyordu. Kasketine son derece dikkat eder, onu sevgiyle okşar ve ne zaman temizlikle meşgul olmaya başlasak, özenle bir kenara yerleştirirdi. Bu vakur kasket, bir de iyice taranmış kırçıl güzel bıyıklarıyla sakalı, her an meşgul olduğu şeylerdi, can damarıydı. Geri tarafını gözü görmez, hal ve tavrıyla başkalarını da görmemeye zorlardı. Çalı gibi kaşları altında ateş gibi gözleri uzakları süzerdi! Ömrümde ona benzer kimse görmemiştim. Onun bu halleri benim için o kadar yeni bir şeydi ki, gözlerimi ondan hiç ayıramazdım. İlkin, patronlarımla yakınlığına bakarak saygıdeğer bir akraba olduğunu sanmıştım. Gerçekten de Barba Zanetto, dükkâna girdiği zaman, sevimli bir nezaketle doğruca yanına gidip elini sıkmayı ve „merhaba“ demeyi bir gün bile ihmal etmezdi: „Kalimerasas, Kaptan Mavromati!“ Derhal karşı karşıya geçer, bir elde sigara, bir elde kahve fincanı, hararetli bir yarenliğe dalarlardı. Bir saat süren bu konuşmanın tek kelimesini anlamazdım. Adamcağızın bir palikarya gibi coşmasına bakarak içimden: „Herhalde gemi kaptanıydı eskiden?.. Adı da Mavromati!.. Nasıl oldu da bu kadar düştü acaba?“ derdim. Ama çok geçmeden fark ettim ki, Kir Leonida‘nın meyhanesi uzun sefer kaptanlarıyla doluydu. „Kaptan Valsamis“, „Kaptan Papas“, „Kaptan Smirniotis“ her zaman ve her yerde bir kaptan. Müşterilerin birbirlerine „kaptan“ demeden el sıkıştıkları

enderdi. Kir Leonida‘nın meyhanesinde bu kadar çok kaptan gördükçe şaşıyor ve tayfaları da keşfetmeye çalışıyordum ama, nafile. Sonraları anladım ki, İbrail‘in *Karaköy*‘ünde „kaptan“ unvanını hak etmek için hiç de bir gemiye, hatta bir römorköre, hatta hatta bir kayığa ya da mavnaya kumanda etmeye gerek yoktur, sadece bir sandal sahibi olmak yeter: Su üstünde yaşayan her Rum *kaptan*dır. Bu palavracı, eli açık, gönül alıcı kaptanlar aralarında pek iyi tanışır, birbirlerine saygı göstermesini de, nefret etmesini de bilirlerdi. Arada bir, bizi ziyaret eden gerçek gemi kaptanları gevezelikten hoşlanmayan durgun insanlardı. Kendi kendilerine eğlenmek için, seçkin gediklilere ayrılan iç salona kapanırlardı. Tatlı su kaptanları alayı bunları keşfederek „mesleki“ sorular yağmuruna tuttukları zaman, yağız yüzlerinde alaycı bir gülümseme belirir, heyecanlı saçmalar yumurtlayan „meslektaş“a yine de sevimli ve nazik bir gözle bakarlardı. Dillerini öğrenip de ne dediklerini anlamaya başlamadan çok önce, sadece birbirlerine karşı aldıkları tavırlardan bunları ayırt etmesini öğrenmiştim. Gerçek olanları, sandalcılar „kaptan“ aşağı, „kaptan“ yukarı tıraş geçerken bile bir türlü dinlemeye yanaşmaz, tıraşçının elinden çabuk kurtulmak için fırsatı kaçırmazlardı. Buna karşılık, „Kaptan Mavromati“yle alay ettiklerini hiç görmemiş ve buna ne anlam vereceğimi bilememiştim. Koşup candan elini sıkar, içtenlikle kendisine „kaptan“ diye hitap eder ve onu masalarına davet ederlerdi. O sıralarda ihtiyarın hali görülmeye değerdi.

Mavromati, bu insanlarla akranıymış gibi konuşur, bir derebey kurumuyla kabarır, ateş püskürür, küfürler yağdırır, öfkeden kıpkırmızı kesilerek el kol hareketleri yapardı, ama bu bunalımlar hep boğucu bir öksürük nöbetiyle sona erer, o zaman kapıyı vurup çıkar, nefes nefese, bitkin bir halde hemen iskemlesine koşardı. Bu bunalımın sebebine akıl erdiremezdim. Kara gözleri ateşler saçardı. Sakalı titrerdi. Tam böyle anlarda –sanki kendi utançlarının hıncını almak istermiş gibi– hiç deniz görmemiş sandalcılar takımı ortaya çıkar ve onu fena halde alaya alırlardı:Yine mi! *Ti ine more?* (Ne var be?) Bu hayırsız *kapitanioslar!* Batırdılar senin vapori. Dilenci durumuna düşmüş olmasına rağmen, Mavromati’nin yine kendilerinden üstün bir hali vardı ki, onlara dokunurdu. Bu eşek çiftesi benim pek gücüme giderdi, ama ihtiyar boş verirdi. Başını elleri arasına alarak nöbeti geçinceye kadar öksürür, sonra vakur bir tavırla ayağa kalkar, kasketini düzeltir, sakalını, bıyığını tarar ve elleri arkasında, burnu havada, alnı yukarıda, kumanda köprüsünde bir kaptan edasıyla dükkânda gidip gelirdi.

Parmağıyla gösterdiği yemekleri ona patron kendi eliyle verir, kasadar da şarap şişesini getirirdi. Mavromati köşesinde, tek başına, yoksul bir akraba gibi yiyip içerdi. Bu, utanç verici bir haldi, ama onun gözünde değil: Deniz ortasındaymış gibi, dalgın dalgın sokağa, boşluğa bakardı. Cebinden bir metelik çıkardığını ya da cebine bir metelik koyduğunu asla görmedim. Hiç aklım ermiyordu.

*

Oraya girişimden aşağı yukarı bir ay sonra işin içyüzünü anlamaya başladım. Kasadar, zavallı Mavromati'nin can düşmanıydı, bizi de ona karşı tahrik ederdi. Kaptanın patronun kulağı olduğunu, ustanın sırf bizi gözetlemek için onu beslediğini iddia ederdi. «Beni gözetlemek mi?» derdim. «İyi ama, gözetlenecek nem var benim? Bulaşık yıkadığımı, durmadan mahzene gidip geldiğimi, yorgunluktan bitkin bir halde olduğumu, üstelik dayak da yediğimi mi gidip söyleyecek?» Alçak herif, doğrudan doğruya harekete geçemediği için, bizim aracılığımızla onu taciz edip defetmek istiyordu. Ben bu oyuna katılmadım. Zaten kasadarla da, öteki çıraklarla da en küçük bir ahbaplığım yoktu. Onların üçü de, aynı aşağılık soydandı, herifin hoşuna gitmek için birbirlerini gammazlar, beni jurnal ederlerdi. Benim suçum, zayıf tarafım; kaçamak kitap okuyuşum ve Yunanca sözcüklerle dolu fişler düzenleyişimdi (yirmi yıl sonra İsviçre'de Fransızcayı öğrenmek için başvuracağım fiş sisteminin tamamen aynısıydı bu). Sakin öğleden sonraları, temizlenecek yer ve masa kalmadığı, sineklerin vızıldadığı ve şarabın çömleklerde havalandırıldığı saatlerde, kasadarın yavuklusunun evine sıvıştığı, sefalet arkadaşlarımın uyuklayan kaptanın enfiye kutusuna biber katmaya çabaladıkları sıralarda ben kafama bir sürü Rumca sözcük istif eder, ilk defa olarak elime aldığım gündelik gazeteden tadına doyulmaz haberler okurdum. Her şeyi bilen, ikiye katlanmış haritalı bir kâğıt yaprağı sayesinde beni son derece çeken bir dille, babamın diliyle tanış oluyor ve bütün bir dünya keşfediyordum: Bu kâğıt parçası, memleketi bakanların yönettiğini, yasaları yapan milletvekilleri olduğunu ve bunların sandalcılar gibi kavgalar ettiklerini, Filipesku adında birinin hasmı Lahovary'yi kılıçla öldürdüğünü, Yunanlıların Türklerle, Boerler'in İngilizlerle, İspanyolların Amerikalılarla savaştıklarını bana öğretiyordu, bir «Dreyfus» davası olduğunu ve bu davada Zola adlı bir romancının, Fransa'yı velveleye verdiğini yine ondan

öğreniyordum. Bütün dünyada insanların birbirlerini öldürdüğünü ya da sefalet yüzünden, aşk yüzünden kendi elleriyle hayatlarına son verdiğini öğreniyordum. Özellikle ana dilimi bilmediğimi de öğreniyordum! Kimsenin ağzından işitmediğim ve okul kitaplarında görmediğim için habersiz olduğum bir sürü sözcük vardı. Bu keşiften çok canım sıkıldı: Nasıl oluyor da Romence bir yazıyı anlamıyordum? Ne yapmalıydı? Kime sorabilirdim? Çevremde rasgele yakaladığım Rumca sözcüklerin anlamını öğrenmek için Mavromati'ye başvururdum. Ama ana dilimi bana öğretmesini ondan istemeye utanırdım: O yabancıydı, ben yerliydim, hem de okulu daha yeni bitirmiştim! Etrafımda bu açıdan yardım isteyebileceğim tek kişi yoktu. Kir Leonida'nın müşterilerini, ister Yunan olsunlar, ister Romen, acılarımıza kayıtsız, özlerine düşkün kalpsiz insanlar gibi görüyordum. Bu insanlar benim düşmanlarımdı. Gelmedikleri zaman sevinirdim, hiç gelmeseler daha memnun olurdum, çünkü şafaktan gece yarısına kadar ayakta tutulan bir zavallı çocuğa dikkat edenler, içlerinde pek enderdi. Yalnız hep yanımda bulunan kaptan Mavromati çok kere inlediğimi duyardı. Kendisine karşı her zaman saygılı olduğum için benimle ilgilenirdi:*Ayaklari yoruldi sende, more Panayaki! Ah! Kaymeni psiki-mu! Dünya yabani olmuş çok yabani!.. Hangi duygu, acıma kadar insanın içine işler? Eski gemi kaptanının ruhunda koptuğunu tahmin ettiğim fırtınalar içimde acıma duygusunu uyandırdı ve bana kendi acılarımı unutturdu. Elleri çatır çatır çatlamış bulaşıkçı hayatı, ayaklarına kara sular inmiş şamar oğlanlığı hayatı, her işe koşulan ve her işkenceye boyun eğen o çekilmez meyhaneci çırağı hayatı, bu zindan hayatı benim için artık katlanılır bir hal aldı. Gözlerimi ve kalbimin vuruşlarını, o zibidilerin* meyhanenin temel direği ve patronun kulağı *adını verdikleri adama çevirdim.*

Sefalet arkadaşlarım, kasadarı taklit edip parmakları arasına tutuşmuş kâğıt sıkıştırarak ellerini yakar, enfiyesine biber, ceplerine su doldurur ya da ensesine kaşınma tozu ekerlerken çok kere ben, bütün hakaretleri sineye çeken adamın açıkça tarafını tutar, aleyhinde düzenlenen münasebetsizlikleri ona haber verir, öteki çocuklarla kavga eder ve kasadardan dayak yerdim. Böylece birbirine karşı olan ama eşit olmayan iki cephe kurduk. Kasadar dalkavuklarına karşı daha az sert davrandı, bana karşı ise, ayağımın altına karpuz kabuğu koymak için, elinden geleni esirgemedi. Üçü de halis Romen oldukları için, bana „*palikarya*" adını

taktılar. Yalnız kaldığımız zamanlar kemiklerimizi dinlendirecek yerde, dert ortaklarım şimdi hep benimle savaşmaya vesile arar olmuşlardı. Hatta zaman zaman dövüşürdük de. Ama kavga, ondan zevk alan için bir canlılık belirtisidir. Bir düşünce uğrunda savaşmak, bir duygu, bir aşk ya da bir çılgınlık uğrunda savaşmak, ama bir şeye inanarak savaşmak, işte hayat. Savaşın gerekliliğini duymayan, insan hayatı değil, bitki hayatı yaşıyor demektir. İlkin ben de böyle yaşıyordum. Özgürlüğümü kaybettiğim için içimde duyduğum boşluk yüzünden bir süre sersemlemiş, uyuşmuş, vagon süpürücüleri güruhuna katılıp bu Allahsız ve yurtsuz çocuklar sürüsü içinde yaşama düşleri kurmuştum. Ama bu planı ne zaman gerçekleştirmeye kalksam, anamın mübarek yüzü gözümün önüne gelirdi; benim serseri çocuklar batağına düştüğümü görse, anacığımın yüreğine inerdi. Bu yüzden niyetimden vazgeçtim. Bu bunalım sürmüş olsaydı, mutlaka beni umutsuzca bir harekete sürükleyecekti. Ama günün birinde ortalıkta sürünen bir gazete elime geçti ve bana hiç aklımdan geçmeyen şeyler anlattı. Bilgi susuzluğum haberleri hırsla içti. Rastladığım yeni sözcükler benim için halledilecek birer bilmeceydi. Bir yandan da ilk Rumca konuşma kırıntıları kulaklarımda uğulduyordu. Bu sözleri kâğıda geçirdim. Bunlardan cümleler meydana getirme arzusu, meyhanenin temel direği kaptan Mavromati'nin içinde ufuklar yüzen gözlerine uzun uzun bakmama neden oluyordu. O zaman farkına vardım ki bu temel direği, dünyada en çok nefret ettiğim adamın, kasadarın insafsızlığına kurban olmuş bir insan posasından başka bir şey değildi. O zaman içimde bir isyan fırtınası koptu. Sakin ve iyi kalpli Mavromati, bütün yüzsüzlerin tacizlerine ses çıkarmadan katlanıyordu. Bu herifin ondan alıp veremediği neydi? İhtiyarın neyi gözetlediğinden korkuyordu? Kasadarın, Kir Leonida'nın gözü önünde, «fırıncı kadın» dedikleri bir metresi olduğunu, bütün boş zamanlarını onun yanında geçirdiğini herkes biliyordu. Bu kadınla ilişkileri onu acaba birtakım yolsuzluklara da itmiyor muydu? Gözetlemeye başladım ve geceleyin, kadının evine eski şaraplar, pahalı likörler, kızartmalar, tavuklar, yumurtalar ve daha bir sürü şey taşındığını gördüm. Artık yakalamıştım herifi! Beni kapı dışarı etmek istiyordu. Bense kalmak niyetindeydim. Bütün sıkıntılarımı unuttum. Karşıma hoş bir uğraşı çıkmıştı: Öç alma arzusu, okuma aşkı, yabancı bir dil öğrenme fırsatı, benden daha mutsuz bir insanı sevme ihtiyacı. Bir kâbustan uyanır gibi silkindim. Hayatın artık bir anlamı vardı. Ve kaşla göz arasında meyhanenin manzarası gözümde değişiverdi.

*

Bir gün gazeteyi göstererek:Kaptan Mavromati, dedim, *aslî* ne demektir? *Ben de bilmez, more, ma var bir kitap, biliyor bütün romencez. 'Bütün Romenceyi içine alan bu kitap da ne mene şey ki?' diyordum içimden. Derken efendim, kaptan bir sabah koltuğunda bir kitapla çıkageldi. Ve kitabı elime sıkıştırdı:*Oriste, Panayotaki! Ben sana yapar Kado (armağan): Bu biliyor daha sok en "spudevmenos" (bilgin) daskalostan. Kitabı aldım ve üstünü okudum: *Dictionar Universal al Limbei Romane*, yazan: Lazar Seineanu (o Seineanu ki, H.Tiktin ve Dr. Gaster'le birlikte, Romen dilinin temel eserlerini vermiş üç Yahudi profesörden biridir; üçü de bugün yurdundan kovulmuştur, biri Paris'te, ikincisi Berlin'de, üçüncüsü Londra'da, daha önce hiç bilinmeyen Romen folklorunu işleyerek dünya bilimine açmakla uğraşmaktalar). *Büyük Sözlük* deyiminin ne demek olduğunu hemen anlamış değildim; ama sayfaları gelişigüzel karıştırırken sevincimden yanaklarımın kızardığını hissettim: Gazetelerde rastladığım ve anlayamadığıma üzülerek geçtiğim bilimsel terimlerle yeni sözlerin anlamlarını burada buluyordum. Hemen benim için aydınlık bir hale gelen birkaç söz, zekâmı harekete geçirdi, zihnime açıklık, içime haz doldurdu. Yalnızdık. Kaptan bana bakıyordu, mutluluktan dilimi yutmuş bir halde, sağ elini aldım ve bir oğul sevgisiyle öptüm, sonra yatağıma koştum, kitabı yastığımın altına, bir sürü çamaşırın arasına iyice gizledim. Bundan böyle ilk gençliğimin kutsal kitabı –tam on yıl elimden düşürmediğim ve her türlü felaketten kurtardığım bu kitap– bütün o kanlı yollarımda yanımda bulunacak, acılı çocukluk hayatımda, çok kere, biricik mutluluk kaynağım olacaktı. Kimbilir kaç kez, yatağımda saatlerce titrerken, soğuğa aldırış etmeden sözlüğümü unuttuğum yerden almaya koşmuşumdur; anlamadığım tek sözcüğü bırakıp geçemez olmuştum. Artık can sıkıntısından eser kalmamıştı! Kir Leonida'nın dükkânında hiçbir yorgunluk, hiçbir zulüm, hiçbir kara düşünce, çalışma ve hayata gülerek katlanma kararımdan beni caydıramaz olmuştu. Feleğin şamarını yemiş bir adam, elime bir hazine vermişti: Her sayfa bir bilgi âlemiydi; her sözcük bana asla aklımdan geçirmediğim ufuklar açıyordu. Sonra, sözcüklerin alfabe sırasıyla alt alta konulmuş olduğunu kendi kendime keşfedişim! Bu harika keşif bende aradığım sözcüğü hiç oyalanmadan bir hamlede, tam yerinde bulma tutkusunu kamçılamıştı! Çok kere kitabımın bana yaptığı sürprizler bir sözcüğü bulma ihtiyacını çok aşardı, o zaman sözcüğü ve okuduğum şeyi

unutuyor, bütün kötülükleriyle meyhaneyi ve damlalıkla ölçülen zamanımı unutuyor ve meraklı bir zincirlemeyle bir bilgi alanından, bir felsefeden ötekine, yarım yamalak bildiğim bir tarihsel olaydan hiç bilmediğim bir başkasına atlıyor, beni şaşkına çeviren bir biyografiden gözyaşları döktüren bir başkasına geçiyor, durmadan kitabın başından sonuna, ortadan iki ucuna gidip geliyordum. Uyku saatlerimde, arkadaşlarım yataklarında horul horul horlarken, açılmış bir şemsiye altına bir mum yakıp ihtiyaten ayrıca eşyalarımla da siper ederek kafamı dünkü bilgilerle dolduruyordum. İki büklüm, burnum o isli alevciğin dibinde, her dakika bir dünyadan ötekine atlıyordum. Ama bir sefer kapı açıldı, kasadar bir iki yumrukta, kurduklarımı yıkarak beni uçtuğum göklerden yeryüzüne indiriverdi.Vay orospu çocuğu! Uyu ulan kerata! Uyu, iş var yarın! Ama umurumda değildi! Yumruklardan, tokatlardan korkmuyordum artık. Bir tek kaygım vardı: Kitabımı saklamak! Vaktiyle anamın dizine yasladığım gibi başımı sözlüğüme yaslayarak uyuyordum. Ertesi gün, pencereyi olabildiğince tıkayarak yeniden okumaya başlıyordum. Bu sınırsız sevincin bedensel etkisi hemen görüldü: Şişmanladım! Adalelerim taş gibi sertleşti, yanaklarımdan kan damlıyordu. İştahla yiyip içiyordum. Kirli tabaklar, bardaklar, tencereler, masalar, tahtalar, kapılar, pencereler benim için bir oyuncak olmuştu. Hiç de kin duymadığım küçük rakiplerim artık dövüşte benimle baş edemez olmuşlardı.

Hatta bir gün, kasadar ayağıma çelme takıp beni yere yuvarlayınca, elimdeki faraşı var gücümle göğsüne indirdim ve koşup Kir Leonida‘ya şikâyet ettim. O da bana hak verdi. Böylece sağa sola dirsek vura vura yolumu açmaya başlamıştım. Öte yandan, annem beni kuvvetli ve neşeli gördüğüne seviniyordu. Her cumartesi akşamı bana temiz çamaşır getirir ve ustanın izniyle benimle konuşmak için bir saat yanımda kalırdı. Bazen yüzümde bir mor leke keşfederdi; zavallı anacığım, sanki ölecekmişim gibi dehşete düşerdi.Kim vurdu sana böyle? Burada dövüyorlar mı yoksa seni? Yok be ana! Bodruma şamdansız inerken bir yere çarptım da... Tanık olarak da kaptan Mavromati’yi gösteriyordum. Anneme onu çok methetmiştim. Annem, babamla sekiz yıl birlikte yaşadığı için, Rumcayı pek iyi konuşurdu, ve sonraları yarenliğimize kaptanı çağırmayı da hiç ihmal etmezdi. Bana gösterdiği sevgi için ona teşekkür eder ve kendisiyle uzun uzun konuşurdu. Garip şey: Annemle konuşurken, Mavromati tıpkı gemi kaptanlarıyla görüştüğü zamanlar yaptığı gibi, coşuyordu; birine lanetler

yağdırdığını sanırdınız. Sebebini öğrenmek istediğim için ben de lafa karışırdım.Kaptanın nesi var, ana? Kime kızıyor öyle? Neden kızıyor?Eh yavrum! Bunlar büyüklere ait birtakım hikâyeler! Kör olası kader! Vaktiyle nasıl bir adammış, onu anlatıyor bana: Yuvasını, karısını, gemisini! Onu bu hale getiren kendi arkadaşlarıymış. O zaman gözleri kinle dolu:*Öyle more pedaki!* diye bağırırdı. *Her zaman ben yok böyle sürünmek! Yirmi yasta ben kaptan oldi beni vaporia! Arkadaşlari beni aldi hem karisi, hem vapori, hepsi aldi, beni birakmis bir gomlek! Ah! afilotimi! pezevengis! Hrima more hrima! Ve sapsarı bir benizle, her tarafı titreyerek kalkar, odada dolaşmaya başlardı, ta o korkunç öksürüğü tutup da öfke krizine son verinceye kadar. O zaman anam başını sallayarak giderdi. Onun ardından bir hüzün çökerdi içime, hele Mavromati'nin esrarlı geçmişinden bana bir pencere açtığı o bunalımlardan sonra... Aylar geçiyordu... Noel'de bir gün için özgürlüğüme kavuştum –ılık ve tatlı bir yuva, annemin elcağızıyla hazırlanmış yemekler ve onun okşamaları– yaz geceleri sönen bir yıldızın ışıklı inişi kadar kısa bir gün. Kış, kaptana, engizisyon işkenceleri gibi uzun acılar getirdi; ayaza karşı sımsıkı kapanmış meyhanenin boğucu havası, dükkânı dolduran ipsizlerin her çareye başvurarak onu taciz etmeleri ve kasadarın hepsinin üstüne tüy diken bir buluşu: Adam ocakta kırmızı biber kızartıyordu, bu biberlerden çıkan nefes tıkayıcı dumanlar o karda, tipide hepimizi dışarı uğratıyordu. Münasebetsiz şakacılar bile homurdanarak öksürüyorlardı. Zavallı Mavromati ise ciğerlerini tükürüyordu. Kasadar bu son zulmünü bana pahalı ödeyecekti, ama sırasını bekliyordum.*

*

Bir hizmetkârı, –kudretli bir kasadar bile olsa– hırsızlığını yakalamış olduğumuz, bütün mahallenin ve hatta patronun bile şüphelendiği bir hizmetkâr, emri altındaki iki üç çocukla hasta bir ihtiyara istediği gibi zulüm ettiği halde, bunlardan hiçbirinin onu ihbar etmek cesaretini gösterememesi garip görünür. Ama böyleydi işte: Kurulmuş bir nüfuz, zayıfların gözünde sınırsız bir güç gibi görünür, buna boyun eğer ve katlanırlar. Ulusların zorbaların bütün kötülüklerine sabretmeleri de bu yüzden değil midir? Zalimlerin milyonlarca insanı hükümleri altında tutmaları birtakım sözde erdemleri yüzünden değil, sadece ezilenlerin korkularındandır. Kir Leonida'nın meyhanesinde durum aynıydı. Gerçek efendimiz kasadardı. Ceketlerinin kolunda bir şerit gördüler mi, dünkü

arkadaşlarını dayaktan inleten onbaşılar gibi, o da yontulmamış bir köylüydü. O sıralarda Kir Leonida, meyhaneden az ilerde, bir gazoz fabrikası kurmakla meşguldü. Mahallede birtakım dülgerler ve daha başka zanaatkârlar harabe haline gelmiş bazı yapıları tamir için onun hesabına çalışıyorlardı. Bütün bu işler aksıyordu: Fabrikada makineler iyi işlemiyor, işçileri yaralıyor, kazalar çıkarıyordu; yapılarda işin ehli olmayan, başlarında usta bulunmayan ve az ücretle çalıştırılan adamlar bir gün önce yaptıklarını ertesi gün bozmakla vakit geçiriyorlardı. Kir Leonida ile Barba Zanetto, akılları başlarından gitmiş, bu iş yerleri arasında, mekik dokuyup duruyorlardı. Meyhanede bir paşa gibi saltanat süren kasadar için bulunmaz bir fırsattı bu. Artık bol bol çalıyor, kapatmasını besiye koyuyor ve yüzyıllarca katlandığı köleliğin acısını çıkarmak istermiş gibi, zayıf gördüklerini eziyor, *uzun yıllar namusuyla çalıştığı* meyhaneden daha güzel bir dükkân açacağı günü bekliyordu! Ama her zaman papaz pilav yemez... Bazen adam, *tam fırsattır* der ama, hiç de fırsat değildir. İhtiyar bir tıknefesle masum çocuklara etmediğini bırakmayan adamın da başına gelecekti bu hal. Kaptan, kasadar Demetr'i, babasının on iki yıl önce elinden tutup Barba Zanetto'ya getirdiği günden beri tanıyordu. Mundar, sümsük, üstü başı paramparça, ayağı çarıklı, gözlerinin rengini görmek için çenesinden tutup başını kaldırmak gerekecek kadar sinsi bir halde geldiğini görmüştü. Onu himayesine alan, çatal tutmasını öğreten, başka zalimlere karşı kendisini koruyan ve kafasını gözünü yara yara konuştuğu Rumcayı ona öğreten kaptan Mavromati olmuştu. Isıramayacağı eli yalamış ve hoş görünmeye çalışmıştı, ama çok geçmeden sıkılganlığını bir yana bırakarak, o engerek gözleriyle etrafına bakınmış ve gelecekte karşısında birer engel gibi gördüğü ne varsa yıkmaya girişmişti. Bir velinimetken, kaptan Mavromati hemen onun gözünde "patronun kulağı" oluvermiş, meyhaneye kazık kakacaklarından ve Rumca öğrenip ekmeğini elinden alacaklarından korktuğu çocukları ise kök salmadan söküp atmak gereken birer rakip gibi görmeye başlamıştı: Hiçbiri Kir Leonida'nın yanında bir yıldan fazla dikiş tutturamamıştı. O yüzden, Barba Zanetto, sonradan da oğlu müşterileri, içkileri, dükkânın âdetlerini ve Rumcayı bilen biricik hizmetkârı yanlarından ayırmamak zorunda kalmışlardı. Hele Rumca bilmek o mahallede şarttı. Ben gelince kasadarın aşına soğuk su katılmış oldu. Meyhaneye girdikten altı ay sonra, kaptanın hayırseverliği ile kendi gayretim sayesinde Rumcayı o zalim heriften daha iyi biliyordum, bu yüzden gülünç öfkelere kapılıyordu. Bütün ciddi müşterilerin çabucak

muhabbetini kazanmıştım, bana hep Rumca söylüyor ve patrondan kendilerine benim hizmet etmemi istiyorlardı. Kir Leonida buna sevinerek razı oldu, beni bulaşık işinden çıkararak garsonluğa geçirdi...

Artık yakıcı sodalara, çatlak ellere paydos! Seksen basamaklı insafsız *hruba*'ya da kısmen paydos! Tertemiz giyinmiş, sırtında kar gibi bir önlük, itina ile taranmış bir halde, masaları, tabakları vurarak çağıran gürültücü Rum müşterilere var kuvvetimle haykırıyordum:*Amesos! Erkete! Oriste Kirye! Özellikle gerekli vasıfları göstermiş olacaktım: Bellek, tedbir, beceriklilik, eli çabukluk, rabıtalılık. Elimden geldiği kadar gayret ediyor ve herkesi memnun etmeyi başarıyordum, tabii gözlerine inanamayan bizim kasadar dışında. Bu yeni görevime kaptan Mavromati, sanki kendi oğluymuşum gibi memnun oldu, anamsa sevincinden ağladı. Dahası var. Bir felaket tek başına gelmez derler ya, galiba mutluluk da bazen katmerli oluyor; yoksa, hayat çekilmez bir yük olurdu. Kasadarın yeni bir kabalığı, durumunu yeni baştan değiştirerek adeta ideal bir hale koydu: İki arkadaşımı biraz likör içerlerken yakaladığı için zalim herif, çocukları kan çıkarasıya dövdü. Biçare çocuklar, elinden kurtulur kurtulmaz tabanları yağladılar, dönmeyesiye; yerlerini alacak olanlar gelip de işi öğreninceye kadar kaçakların bir kısmının işlerini de sineye çekmek gerekti. Tabii işlerin iyisi de vardı, kötüsü de. Mahzene inip çıkmaların ve pazar dönüşü omuzlarımı çökerten ağır zerzevat zembilinin yorgunlukları yanında sokağa çıkmak, dışarda yeniden hayata kavuşmak, hele Tuna'nın üstüne kanat germiş Karaköy'de prangalının özgürlüğe susadığı gibi hasretini çektiğim o Karaköy'de avare avare dolaşmak vardı. Kasımdan nisana kadar, altı aylık mahpus hayatım sırasında sevgili Tuna'mı tek bir kere, Noel'de görebilmiştim. Oysa ben, kışları, dondan taş kesilmiş ya da buz yığınlarıyla bir dev savaşına girişmiş o uçsuz bucaksız beyaz kuşak üzerinde hüzünlü düşlere dalmayı ne kadar severdim. Bu özleme dayanabilmek için kaptanın dostluğundan ve bana hediye ettiği o eşsiz kitaptan ne kadar güç almak zorunda kaldığımı tasavvur etmek kolaydır.*

*

Şimdi bir hamlede özgür olarak uyanmıştım: Pahalıya mal olmuş bir özgürlük ama, ne kadar da lezzetli! Sabahları, saat dokuzla on arası, günün yemek listesiyle mahalleyi dolaşıp abonelerin siparişlerini toplar, sonra, saat

on birle on iki arası, onlara istedikleri yemekleri götürürdüm. Akşamları aynı iş tekrarlanırdı. Günde dört saat sokaklarda dolaşmak, gözlerim, kulaklarım, duyularım için dört saat süren bir sarhoşluk! Pıtrak gibi tomurcuklarının parıltılı ağırlığı altında iki büklüm olmuş akasyalar; cıvıl cıvıl kuşlarıyla şarkı kesilmiş ağaçlar; rüzgârın savurduğu, yağmurun suladığı, açıkgöz kediler ve köpeklerle dolu sokaklar; güneşe karşı ardına kadar açık, kenarına saksılar dizilmiş pencereler; türkü çağıran ya da kopillerini paylayan, yarı çıplak sevdalı kadınların kaynaştığı avlular. Ve hele Tuna, o zamana kadar asla göremediğim, yeni yeni keşfettiğim şaşırtıcı manzaralarıyla Tuna, binlerce yıldan beri çocukların ebedi Tuna'sı!.. Kir Leonida'nın yanında hizmetimin sonuna kadar bu iş bana düştüğü için, kaptan Mavromati o coşkun gezintilerimde çok kere bana arkadaşlık eder, kendi ana diliyle başından geçenleri anlatırdı. Bunları, şimdi hatırladığım gibi, yani gönlümün belleğiyle tekrarlıyorum:

«Ben su üstünde doğdum, ömrümün sonuna kadar su üstünde yaşayıp yine orada öleceğimi sanırdım. «Babamın adalar denizinde büyük bir yelkenlisi vardı; ailesini de yanından ayırmazdı; denizci hayatının huzurunu ve dertlerini birlikte tadardık. «Annemle babamın ölümünden sonra, iki küçük erkek kardeşimle kız kardeşime yaptığım haksızlıklar pahasına geminin tek sahibi oldum. Allah büyüktür. Belki de bugün o hatanın cezasını çekiyorum! Şu ihtiyar yaşımda türlü hakaretlere, eziyetlere göğüs geriyorsam, ellerimi ve burnumu yakıyorlarsa, ceplerime su doldurup biber dumanıyla boğuyorlarsa belki de o zaman işlediğim günahın kefaretini ödemek içindir bütün bunlar. «Onun için, Romen'in dediği gibi; yutarım ve susarım. Ne zaman canım istese kasadarı hapse attırırım, çünkü hırsızdır ve hâlâ da hırsızlık ediyor, çaldığı yalnız içki ve tavuk değildir, binlerce franktır! Yine susuyorum ben. Ne diye haber vereyim onu? Çalmayan var mı? Ben de çalmadım mı? Zanetto da çalmadı mı? Herkes çalar, elinden gelen herkes! Hiç kimse elinin emeğiyle bir koca gemi ya da bir gazoz fabrikası kuramaz! «Zengin dostlarıma bu hizmette bulunsam, elime ne geçecek benim? Leonida'nın indinde hep aynı bitli Mavromati kalacağım. Unutuyor ki, gözlerini dünyaya büyük bir servetin varisi olarak açtıysa, bunu daha çok bana borçludur: Babasını kölelikten kurtaran benim, İbrail'de bir dükkân açacak parayı da ona ben verdim. Buraya gemiyle gelirdim, ekmek parası çıkaracak yer olduğunu da anlamıştım. Arkadaşlarımla beraber Zanetto'nun meyhanesine az mı para bırakmışızdır!

„Ah! O arkadaşlar! Ah o dostluk! Onlara lanet etmiyorum, ama can ciğer dost kalarak, dostluğa büyük değer vererek bir yandan da ne cinayetler işleriz biz.

“Gençtim... Haristim... Bir gemi sahibi olmak istedim. Yelkenliden bıkmıştım! Yelken istemiyordum! Vapur kaptanı... Benim vapurum... Doğu’dan Cebelitarık’a ve okyanuslara doğru suları yara yara gitmek. “Çocukluk arkadaşım olan Pireli bir banker, yelkenliyi sattıktan sonra ihtiyacım olan parayı bana ödünç verdi, ben de ‘kendi vapurumun kaptanı’ oldum! “O zaman başım döndü! Bütün dünya benimmiş gibi geldi bana! Vur patlasın, çal oynasın, ödenecek borçlarım olduğunu tamamıyla unutmuştum. Pohpohlamalar da gırla gidiyordu: ‘Bravo, Mavromati!’ ,*Zito*, Mavromati!’ ‘Yaşa, Mavromati!’ ‘*Na - se - hes - so* Mavromati!’ “Bir İspanyol karım vardı, vapura binmeye yanaşmazdı, sebebini sonradan öğrendim: Dostum olan bankerin karyolasına binmek daha kolayına gelirmiş meğer! Orada fırtına korkusu yoktu! Adamın banker arkadaşı olmamalıymış! “Günün birinde saç saça baş başa geldik... Şilebi rehine koydum, herifin borcunu ödedim ve karımı geri aldım. Keşke karıyı bırakıp beş para vermeseymişim, çünkü nasıl olsa karıyı kaybedecektim, üstelik gemi de gitti. “Karı dediğin, güneş gibidir, more Panayi: Ne fazla uzakta dur, ne çok yakınına git. Hem karı, hem de gemi sahibi olmaya kalkarsan eninde sonunda birinden biri seni denizin dibine gönderir!

“Gemiden de, karıdan da olduk, ne bir yakın dostum, ne de yaman *Mavri Talasa*’m vardı. O zaman zengin ettiğim Zanetto geldi aklıma. İbrail’e düştüm... Elimde daha beş on kuruş vardı. Ona ahbapça bir şirket kurmayı teklif ettim. Bana dedi ki: ‘İki kılıç bir kına sığmaz,’ sonra ilave etti: ‘İstersen gel benim yanımda kal.’ “Gözümü kapadım ve onun yanında kaldım. “İlk zamanlar hâlâ gelecekten ve dostlarımdan umudu kesmemiştim. Yemeği birlikte yer, ara sıra cümbüşler de düzenlerdik. Gemi kaptanı olan meslektaşlarım, beni sayarlar, bana hep umut verirlerdi. “Günler, yıllar geçti. Beni kurtarabilecek bütün hatırlı dostlar birbiri ardından kayıplara karıştı. Bir yandan da Zanetto’nun servet ve itibarı artıyordu. Bense zayıf düşmüş, hastalanmıştım. Sonra, elimde avucumdakini tamamıyla tüketince, sıram geldiğinde ziyafet çekemez oldum: Bir dostlukta, dostlardan yalnız biri para veriyorsa, saygı ortadan kalkar... Dostluk da birlikte. “Bu kuraldan pek az insan kendini kurtarabilir.

“Çok geçmeden ne üstte kaldı, ne başta: Artık o kabadayı Mavromati’den eser kalmamıştı. Kaptan sıfatımı bile inkâr eder oldular, meyhanenin külhanbeyi gençleri, bunu bir alay konusu yapmışlardı. Kaptan Mavromati artık bir efsane olmuştu! “Genel kurala uyarak, kasadar, bana hep bozulmuş ya da sifonla sulandırılmış şarap veriyor, masum çocukları benimle alay etmeye, bana eziyet etmeye teşvik ediyordu. “Kimseye şikâyet etmiyor, ağzımı açmıyordum. İçimden diyordum ki: ‘Hadi kaptan Mavromati: *Kalo taksidi!* (Yolun açık olsun). *Hoşça kal mavra matia!’* Rumca: Kara gözler.

*

Yaz. Bir cehennem sıcağı. Şerbetçi otu kümeleriyle süslü bahçe. Yük beygiri yorgunluğu. Kan ter içinde bir vücut. Kalpsiz müşterileri memnun etmek için, sırılsıklam gömleğimle buz gibi soğuk *hruba*’ya iniyor, yirmi yaş sularında bizi yakalayacak olan vereme zemin hazırlıyorduk. Küfürler ve yumruklar da hiç eksik olmuyordu. Üç aydan az bir zaman içinde altı çırak girip çıkmıştı. Altı kere onların angaryasını da üstüme almak gerekmişti. O meyhane bir meyhane değil, bir iğneli fıçıydı. Dev iştahlı oburlar güruhu. Yığın yığın kızarmış tavuklar. Yüzer yüzer ızgaraya konan uskumrular. Bir günde iki bin litre şarabın su gibi akışı. Gece yarısı, sabahın saat birinde ya da ikisinde, soyunmadan, bir leş gibi yatağa seriliyordum. Sonra taze şarapları ve ızgaralarıyla sonbahar geldi. Mağrur, kibirli, geveze Barba Zanetto, eski ahbaplarına günde otuz kere nefis içkilerini tattırıyordu: “Garson! İki bardak yıka, elma kabuğuyla iyice ov, git, 7 numaradan doldur!” İhtiyar, bardakları tokuşturarak ve dilini şapırdatarak “erbap” ahbabının hükmünü bekliyor, o da ağırdan alıyor, müşkülpesent davranıyordu. „Garson! Koş bir çatalla bir lokma ahtapot getir! Efendinin belki karnı açtır!” Sonbahardı. İkinci hizmet yılına giriyordum. Annemle patron arasında yeni şartların pazarlık edilmesi gerekiyordu. Ama annemin pazarlık edecek hali yoktu.Hoşnut musunuz ondan, Kir Leonida?Evet, evet, Zoitsa Ana, Panayaki bizim evladımızdır! Onu kasadar yardımcısı yapıyoruz! Bu, kasadarın bulunmadığı zamanlar, para değiştirmek ya da üstünü vermek üzere kasaya dokunabileceğim anlamına geliyordu. Ücretimi de bir kalemde iki katına çıkardılar: Yılda iki yüz frank, ayrıca elbise, ayakkabı, şapka, paskalyada, bir de Noel’de birer gün tatil.

Nihayet ikinci kış geldi. Sokak işleri azalmış, dinlenme vakitleri çoğalmıştı. Sevinçler ve dramlar. Bu sefer kasadar elinden gelse beni boğacak kadar düşman kesilmişti. Gün geçmezdi ki, bir tokat yemeyeyim. “İkimizden birimiz buradan defolup gidecek,” diyordu, “hakkından geleceğim senin, bunu koy kafana!” Mavromati’ye bağlılığımı bildiği için, beni çileden çıkarmak amacıyla yapmadığı kötülüğü bırakmadı, biber dumanıyla boğma işine öylesine hız verdi ki, nefes darlığından zaten zayıf düşen adamcağız, dükkânda hava tamamıyla tazeleninceye kadar o buz gibi soğuk havada, sokağa çıkmak ve beklemek zorunda kalıyordu. Patronlar bilmiyor değillerdi, kaç kere bu tür sahneleri gözleriyle görmüşlerdi ama, büyük işleriyle uğraştıklarından, yarım ağızla bir ihtarda bulunup geçiyorlardı. Ne umurlarındaydı? Kasadar en gerekli adamdı. Artık her işini unuttukları bu dükkânı yöneten oydu. Bu durum bana öylesine dokunuyordu ki, Mavromati’ye böyle derin bir dostlukla bağlı olmasam, o zalim herifin istediğini yapar, çeker giderdim oradan. Kader başka türlü yazmış. Gitmeden önce bir zafer kazanmam ve bir yenilgiye uğramam gerekiyormuş. Zaten bu dünyada kendimi bildim bileli hep böyle olmamış mıdır? Bir Aralık günü, her zamanki ihtiyat önlemlerini almış olmama rağmen, kasadar beni elimde sözlükle yakaladı. Karşımdaki insan olsaydı bunun bir önemi yoktu, düşmanım kitabın üstüne atıldı. Değerli eseri elimden kaparak: “Nedir bu yepyeni kocaman kitap?” diye hırladı. “Nereden buldun bunu? Kasadan para çalıyorsun. Haydut!“ Ve burnuma öyle bir yumruk indirdi ki, kanlar içinde yere yuvarlandım. O sırada Kir Leonida içeri girdi. Benim yardımıma koştu ve öfkeyle bağırdı: „Ne yaptın, Demetr? Delirdin mi sen!“ Hayvan herif, „Kasadan para çalmış,“ diye cevap verdi. „Bakın, bu koca kitabı satın almış!“ O sırada ağzım burnum kan içinde olduğundan, hemen cevap veremedim; bir ona bakıyordum, bir ötekine, özellikle gözlerim kaptan Mavromati‘de idi. Kaptan benim yerime cevap vermek için sapsarı bir halde kalktı ama, korkunç bir öksürük nöbeti ile yeniden iskemlesine çöktü. Patron, kasadarın kendisine uzattığı sözlüğü eliyle itti ve yüzümü yıkamama yardım etti. O sırada öteki durmadan tekrarlıyordu: „Çalıyor kerata! Zaten çoktandır çaldığının farkındaydım!“ Nihayet bütün gücümle, „Çalan sensin!“ diye bağırdım. „Fırıncı kadına kapalı şarap şişeleri taşıdığını gördüm.“ Kontrolü kolay olan bu iddia karşısında Kir Leonida, yılan sokmuş bir adam gibi titredi. Kapalı bin şişe şarap vardı ve bunlar satışa çıkarılmıyordu. Otuz yıllık olan bu şaraba kuvvet verici vasıfları yüzünden „ilaç“ deniyor ve ancak ailede hasta olursa

kullanılıyor, ya da pek seyrek dostlara yine ilaç diye bedava olarak veriliyordu. Kasadar, cenaze gibi sarardı: „Yalan söylüyor, efendim, kendini kurtarmak için yalan söylüyor," diye bağırmaya başladı. „Yalan söyleyip söylemediğini şimdi görürüz, ama yalan değilse, çalmış olsa bile yandığın gündür. Şişeler sayılıdır. Bu şarap ağırlığınca altın eder." dedi usta. „Bütün şişeler yerinde," diye kekeledi suçlu.Evet, dedim, yerinde, ama son sıradan elli kadarı boş ve ağızları duvara çevrilmiş! Onları boşalttığın zaman gözümle gördüm!" Kaptan Mavromati söze karışıp bir tiksinti ifadesiyle, „Bu ‚ilaç' hikâyesi hakkında bir bildiğim yok, ama bildiğim bir şey varsa, Demetr'in bankadaki hesabında on bin frankı olduğudur. Bu parayı o güdük ücretinden tasarruf etmiş olduğunu sanmıyorum! Bu çocuğun sözlüğüne gelince onu kendisine geçen yıl ben verdim," dedi.

Tahkikat, sözlerimin doğru olduğunu meydana çıkardı. Zalim kasadar, sadece kovulmakla yakayı sıyırdı, patronlar Rum, yani yabancı oldukları için göz yummayı, işi büyütmemeyi tercih ettiler. Böylece ben kasanın, meyhanenin ve felaketlerin başına geçmiş oldum. Annemin etekleri zil çalıyordu. Bizim mahalleli ona durmadan: „Allah bağışlasın!" diyordu, „Yaman çocuk, doğrusu!"

*

Evet! «Yaman çocuk! Allah bağışlasın!» Ama neylersin; bu çocuk, her şeye katlanmış, canla başla çalışmıştı ama, kendisi de bir zalim patron yamağı olmak için değil. Bir kara kış günü, o «mahut olay»dan az sonra büyü bozuldu: Kaptan Mavromati bir gece ölüvermişti. Kulübesinde, saman şiltesi üstünde ve tek başına o gürültülü *talasa*'sından uzakta; küçük *Panayaki*'sinin dost elinden uzakta, son nefesinde elini sıkabilmek ve ona: "Dost... Kardeş... İnan ki seni sevdim, bütün hayatınca sevdim seni!" diyebilecek herhangi bir dost elinden uzakta.

İlk gençliğimin kutsal kitabını kendisine borçlu olduğum adamın cenazesi kaldırıldığı gün, abonelere sabah ziyaretini yapmaya çıkmıştım. Dönüşte, yar kıyısından geçerken Tuna'yı gördüm! Aralık ayından beri buz tutmuş olan bu yaman asi, o gece buzlarını birdenbire çözüvermişti! Kırıp atmıştı buzdan elbisesini. Şimdi, girgin, çılgın, azgın, üstündeki ak tabutlar yığınını sürüyüp götürüyordu. Evet, ak tabutlar! Onları parçalıyor, dimdik kaldırıyor, yeniden yatırıyor, her yana çeviriyor, sularıyla yıkıyor ve

sırtında, uzaklara, Kalas'a, Sulina'ya, denize kaptan Mavromati'nin *Mavi Talasa*'sına (Karadeniz) doğru taşıyordu! Orada, ayaklarımın dibinde boşluk, kalbimde boşluk, taş kesilerek kalakalmış, bu yüzden mezarlığı seyrediyordum. Çok mu kalmıştım? Bir saat mi geçmişti? Yoksa iki mi? Öğle olmuş muydu? Hâlâ bilmiyorum. Yalnız bildiğim şu ki o Barba Zanetto delisi beni her yerde aramış ve... ... ve, yar kenarında görünce, usulca yaklaşmış, beni aşağı, boşluğa itivermişti! Kasadar olduğuma bakmadan, öfkesinden, atıvermişti aşağı! Sırtımdan itilince gözlerimi kapadım. Bağırmadan, ne olduğumu anlamadan, kalın bir kar tabakasıyla kaplı yamaçtan aşağı bir taş parçası gibi yuvarlandım. Aşağı limana kadar yuvarlandım. Orada ayağa kalktım ve bana bu yolculuğu yaptıranın kim olduğunu öğrenmek için başımı kaldırdım. Barba Zanetto'ydu. Ta yukarıda, bir şebek gibi el kol hareketiyle bağırıyordu: „Ah! Kerata! Öyle ha? Dükkânı bırakıp Tuna kıyısında keyif çatıyorsun! Bir saattir seni arıyorum! Çık çabuk, *puslama*! Müşteri var, çok müşteri var!" Dinledim. Sonunda, önlüğümü çıkarıp yusyuvarlak dürdüm, olabildiğince yükseğe, suratına fırlatarak haykırdım:Dükkânda çok müşterin olabilir, ama artık kaptan Mavromatin yok! Al, önlüğün de senin olsun müşterilerin de! Ben gidiyorum!

Birkaç saat sonra, eve doğru çıkıp Süvari Caddesi'nden geçerken, dostumu bankerler, İspanyol kadınları, zalim kasadarlar ve hatta iyi dostlar bile bulunmayan bir âleme doğru götüren cenaze alayı ile karşılaştım. On kişi kadar bir cemaat, âdet yerini bulsun diye tabutu takip ediyordu. Hoşça kal, *Mavra matia*! Hoşça kal, çocukluğum!

III FRANSA'YA ULAŞMAK İSTERKEN

Hayatımın bu filmini Charlie Chaplin'e, ancak filmlerinden tanıdığım insan Şarlo'ya adıyorum.

Panait İstrati

III DIRETTISSIMO

Doğu'nun her zaman ideal bir sevgili gibi uğrunda yanıp tutuştuğu Fransa'ya kavuşmak için, ne çok başıboş düşler kuran kişi onun çağrısına koşmuştur! Ama çoğu, belki de içlerinden en iyileri, daha onu tanımadan, ya da tanıdıktan sonra –ki hepsi aynı hesaba gelir– kemiklerini yollara serpmiştir. Çünkü güzellik yalnız bizim hayalimizdedir. İnsan peşinden koştuğu hedefe varsın ya da varmasın, uğradığı düşkırıklığının tadı hemen hemen aynıdır. Zaten sonuçlar hep birbirine benzer. Arzuları ölçüsüz adam için önemli olan taraf savaştır, arzuları devam ettiği sürece kaderiyle giriştiği savaştır: işte bütün hayat, düş kurucunun hayatı budur. Ben de o düş kuruculardan biriyim. Vaktiyle ben de daha bir sürü arzular arasında, Fransız toprağına ulaşmaya can atmıştım. İşte o girişimlerimden birini, en güzelini size anlatacağım.

*

Tam yirmi yıl önce Pire'de bulunuyordum. Hayatımda tanıdığım en iyi yol arkadaşıyla, ruhu ruhuma sonsuza dek kenetlenmiş olan tek dostumla beraberdim. Ama ayrılacaktık: birdenbire kalbini parçalamış olan gizli bir keder, onu benim dost sevgimden koparıp almış, bir süre için Aynaroz Manastırı'nda kapanmaya yöneltmişti. Pire'ye varışımızdan sonra tam üç gün, sessiz ve kederli, şanlı bir geçmişin harabeleri arasında dolaşıp durduk ve bu harabeler zavallı kalplerimizin hüznünü büsbütün arttırdı; sonra belki de bir daha birbirimizi görmeyesiye veda için kucaklaşacağımız an gelip çattı. Ah! Sevilen bir dosttan ayrılmak ne güç şeydir! Son yemeğimize –bir gazeteye yayılmış ekmek ve zeytin– adeta el bile süremedik. Küçük otel odası bize bir mezar gibi geliyordu. Eşyalarımızı ayırdık, altmış drahmi kadar tutan ortak servetimizi paylaştık ve erkekçe ağladık. Ben Fransa'ya gitmek istiyordum, arkadaşım bunu doğru bulmuyordu, son defa olarak dedi ki: "Gitme oraya... Delilik etme... Üstüne titreyen bir annen var. Beraber bulunduğumuz sürece yine bir dereceye kadar iş su götürürdü: ben birkaç dil bilirim, hem senden daha açıkgözüm. Ama tek başına sen daha çok zahmet çekeceksin. Hem serseriler için toplama yurtları olan Batı onlara karşı, böyle şeyleri olmayan Doğu'dan daha merhametsizdir. Boşver Marsilya'yı: o şehir bana ne kadar pahalıya mal olmuştur bir bilsen! Git

memleketine, bir altın babasının budala kızıyla evlen, bir baltaya sap ol, keyfine bak. Ya düşler? diyeceksin... Ocağının başında bol bol düş kur. Öldüğün gün yüzünde daha az çizgi ulunur. Dinle beni Panait... Yaşanmış bütün düşlerin bilançosu felaketlerle kapanır. Böyle olması da yerindedir! Yoksa dünya düş kurucularla dolup taşardı. Haydi, dinle sözümü... Yarın Köstence vapuruna bineceğine söz ver bana.

*

Dostum iki elimi sıkarak bunları söylüyordu bana, güzel nemli gözleriyle güzel kardeş yüzünde tatlı bir ikiyüzlülük vardı: söylediklerine kendi de pek inanmıyordu; şefkatle yalan söylüyordu. Ben de yalan söyledim ona, sözünü dinleyeceğimi vaat ettim, ama o inanmadan gitti, çünkü beni bilirdi, aynı mayadan insanlardık. Yalnız kaldığım anda hayatın da benim için anlamı kalmadı, insanlar bana bir garip göründüler. Ertesi gün, rıhtımda ayakta dururken, akşamları okuduğu güzel Fransızca mısraların uğultusu kulaklarımda, son sandalların da Romen vapuruna yanaşmalarını, sonra geminin Köstence’ye doğru yol alışını seyrettim. İki gün sonra, Mesajeri Maritim kumpanyasının bir gemisi, *Saghalien*, Napoli yoluyla Marsilya‘ya hareket ediyordu. Bavulumu hazırladım.

*

İnsan serseri, sefil ve arkadaşını kaybetmiş olunca bu bir faciadır, ama herkes ne anlar bundan? Bu adın imlası doğru mu, bilmem. İlk kez yola çıkarken, hıçkıran bir annenin nasırlı elleriyle hazırlanmış bir bavulun ne kadar gam yüklü olabileceğinden; bütün bir mahalle, ardından, bir „serseri“nin peşine takıldığını haykırırken, annesini seven bir evladın neler hissettiğinden; o „serseri“ boş yere onu vazgeçirmeye çalıştıktan sonra belki de „bir daha görmeyesiye“ yanından ayrıldığı zaman ruhunda meydana gelen o dipsiz boşluktan ne anlar elalem? Yol parasını bulamayacağından emin adamın bavulunu hazırlarken içinden geçenleri hiç aklına getirir mi?

Hayatın bize sevdirdiği şeyler ne kadar çeşitlidir ve arzunun doğurduğu cesaret ne yılmaz şeydir. O 1907 Ocak ayının sonlarında, dostumun ayrılışından sonra, Pire rıhtımında beni rahatça bavulumun üstüne oturmuş, gemilerin manevralarını seyrederken görebilirdiniz: İki günden beri gidip gelen deniz araçlarının hareketlerini inceliyordum; gemilerin, tayfaların,

yolcuların tabiatlarını öğrenmeye çalışıyordum. Yabancı ülkelerin acemisiydim, parasız kalmıştım ve birdenbire dostumun koruyucu kanadı altından atıldığım yeni serseri hayatımda büyük bir serüven bekliyordu beni. Onun için, kalbim bir fındık kabuğuna sığacak kadar küçülmüş, gömleğimin eteğine diktiğim altını, bütün servetim olan yarım sterlini düşünüyordum, bir de satın alıp bavulumda *Sokrat'ın Hayatı* ile *Emisenco'nun Şiirleri* arasına yerleştirdiğim iki kiloluk bir ekmekle yarım kilo nefis Rum peyniri, *kaşkavalım* vardı. Roskopf saatimi de unutmayayım, dört seneden beri her yere birlikte götürdüğüm, anısal açıdan zengin, şaşmaz ve sevimli bir bakır saatti. Bu saati, paltomun cebini delerek sağ eteğine, kumaşla astar arasına, ta dibe bırakmıştım. Çıkarıp saate bakmak için kolumu omzuma kadar sokmak gerekiyordu. Her adımda dizime dokunarak her dakika bana varlığını hissettiriyordu. Böylece, elimde, sıkı bir araştırma ile bulup çıkarabileceğim topu topu birkaç drahmi kalmıştı ki, onu da *Saghalien*'i incelemekle meşgul olduğum iki günden beri beni dostça gözetleyen, bana tatlı tatlı gülen ve her seferden dönüşünde arka üstü uzanarak *Kalosti Patrioti* (merhaba hemşeri) diyen sandalcıya ayırmıştım. Ona can çekişen bir insanın soğuk bakışından başka bir cevap veremiyordum, ama orada limanın ağzında demirli olan Fransız gemisinin hareketinden bir saat önce o küçümseyici tavrı bırakmak gerekmişti: „Evet, *kalosto patrioti*, hem söylesene bana, orada limanın ağzında demirli olan gemiye kadar beni kaça götürürsün?“ Bir hamlede doğruldu ve işaret ettiğim yere baktı. Orada iki gemi vardı. «*To Galiko? Yoksa to Germaniko?*” (Fransız mı, Alman mı?) “To Galiko!” Adam neşeli bir tavırla elini dizine vurdu: “Eh! *patrioti*... Bilirsin: otuz santim... Uzaktır, *Kaymeni!*” “Evet,” dedim, uzaktır. “Hem biletim de yok benim...” Sandalcı coştu, rıhtıma atlayarak, “Ver parayı sana bilet alayım,” dedi, “parası aynıdır, ama ben elli santim komisyon kazanırım.” “Marsilya’ya *katastromatos* (güverte) bilet kaça?“ „Altmış drahmi.“ „Onu nerede bulmalı... *Kaymeni*.“

Bu açıklama üzerine sandalcının sesi de, tavrı da değişti. Zayıf yüzü ciddileşti: „Ha, bak o zaman iş değişir!.. Gel, karşıda bir kahve içelim!“ Kahvede, kollarını masa üstünde kavuşturup burnunu burnuma dayayarak: „Demek bir açıkgözlük etmek istiyorsun...“ „Eee, n'apalım...“ „Peki, bana iki drahmi ver, ben seni vapura bindiririm.“ İki drahmiyi toka ettim.Şimdi beni dinle, *matia-mu!* Seni birinci mevkinin büyük merdivenine

götüreceğim. Koşa koşa çıkacaksın. Engel olmak isterlerse, „bir dostumu göreceğim“ dersin. Kalıbın kıyafetin yerinde olduğu için geçirirler. Gemi hareket etmeden önce saklanayım deme sakın: gözetlerler. Ben de götürüp bavulunu zenginlerin eşyaları arasına tıkıştırırım. Sen içerde, bavulu görünce kimseye bir şey söylemeden hemen kavra, sonra... Allah yardımcın olsun, evladım. Dediği gibi oldu. Hiçbir güçlükle karşılaşmadan vapura bindikten sonra, alt güverteye indim ve bizim sandalcının sağa sola dirsek vurduğunu, arkadaşlarıyla ağız dalaşı ettiğini gördüm; sonra, bavulu bana verdi, geniş bir nefes alarak:Artık Allah yardımcın olsun!.. dedi.

*

Evet, Allah yardımcın olsun, evladım, kontrol seni yakalayıncaya kadar. Ama bu korkunç faciayı beklerken, insan yine de işin içinden sıyrılacağından umudu kesmez ve etrafındaki hayata karışır. Saghalien’de etrafımdaki hayat hayli etkili bir manzaraydı: Yunanistan’ın, Anadolu’nun, Makedonya’nın her yanından gelmiş dört yüz Rum orada, güvertede, komik, trajik, acayip, inanılmaz bir kargaşa içinde üst üste yığılmıştı. Kılık çeşidi, lehçe çeşidi, insan çeşidi. Gençler, ihtiyarlar, çocuklar. Bekârlar ve evliler. Neşeliler, mahzunlar, asık suratlar, kayıtsızlar ve bilgeler. Kimileri hora teper ve çocuklarını oynatır. Kimileri saz tıngırdatır, türkü söyler ya da iskambil oynar. Öyle hararetli bir sohbete dalanlar vardır ki kavga ediyorlar sanırsınız, bir yanda da biri içini çeker, bir başkası güverteyi arşınlayarak, elini kolunu sallaya sallaya haykırır:Ah! *Patrida-mu! patrida-mu!* (Vatanım! Vatanım!) Hepsi yiyip içerler. Güverte zeytin çekirdekleri, ringa balığı kafaları, soğan ve portakal kabuklarıyla kaplıdır. *Tziri* peyniri ve daha bir sürü şeyler pis pis bir koku yayar ortalığa. Bütün kümelerden, şu nakarat duyulur daha çok:

Ehe, more, ehe,

Ta pami stin ksantiya!

Yad ellere gidiyoruz.)

İşte bu karışıklık arasında vapur ilk düdüğünü öttürdü ve bana biletsiz olduğumu hatırlattı. Bunu adeta unutmuştum, ama bu kalabalık içinde öylesine kaybolmuştum ki, fazla ürkmedim; düdük öttü, bir daha öttü, vapur

kalktı, bu çılgın insan yığınından heyecanlı sesler yükseldi: „Hoşça kal, *patrida-mu!*“ „Hoşça kalın, ahbaplar!“ „Ehe, more, ehe“ler şimdi gökleri tutuyordu. Dört yüz ağız birden nakaratı tekrarladı:

Herkes türkü söyler.

Gemide böyledir işte:

İnsanlar şendir, neşelidir.

Herkes, yalnız Yahudi dışında.

Serseri Yahudi‘nin yolculuğu hoş geçmez.

Şaka niyetine bizi ıslatan bir denizin rüzgârı altında *Saghalien* açılıyor. Tenteler rüzgârda patırdıyor. Birbirlerine sokulmuş göçmenlerin yüzleri kırışıyor, gitgide kırışıyor. Benim de içimde bir korku var. Ama bir yandan da birkaç gün sonra Marsilya‘da bulunacağımı düşünerek seviniyorum. Ah! Her şeye katlanacağım, her şeye –hamallık, dalgıçlık, dilencilik– hepsine razıyım, tek oraya gideyim. Şimdiden, arkadaşım gibi, Fransızca kitapları aslından okuduğumu görür gibi oluyorum. Ama kalbim bu düşlerden sıyrılıp şiddetle çarparak büzülüyor. Etrafımda: *Katastromatos*‘lar, karmakarışık insanlar, dolar üstüne düş kuranlar. Bu sürü ile aramda ne gibi bir ilgi var? Sası sası sarmısak kokan genç bir göçmen, yanıma yaklaşıyor: „Ben, San Francisco‘ya gidiyorum... Ya sen?» «Tombouctou’ya.» «Nerede orası?» «Kanada’da.» «Orası çok soğuk yermiş, diyorlar...» “Rahat bırak beni!” Gözlerim komuta yerindeki kaptana dikili, bir felakete uğrarsam bu adam acaba halime acır mı, diye düşünüyorum. Birden, Rumca haykırılan kısa bir cümle nefesimi kesiyor:He! *Ta Sitiria, pedia!* (Hadi, biletler, çocuklar!) Bu feci emri veren *kahveci*, üçüncü mevki büfesini işleten bu adam, Akdeniz‘de dolaşan bütün gemilerde olduğu gibi Rum ve Rumca‘dan çevirmenlik yapan biri. Onun yanında, aksi yüzlü, bir güverte subayı duruyor. *Ah! Kaymeni palikaraki!*

*

Kalabalığın kaynaşmasından ve iki kontrolörün dikkatsizliğinden yararlanarak usulca sıvışıyorum. Nereye? Ne bileyim ben? Saklanacak bir

sıçan deliği arıyor, bir yandan da gömleğime dikili altını yokluyorum, „roskopf“um da dizlerimi dövüp duruyor. Bir kurtarma sandalına mı girsem? Üstleri yelken bezleriyle örtülü, bu bezler de iplerle sımsıkı tespit edilmiş, ipleri kesmek lazım. Makine dairesine insem? Orada kimseyi tanımıyorum; içindekiler Fransız. Oradan geçen bir tayfa beni süzüyor ve gülümsüyor. Bir *palikaraki* olduğumu sezdi galiba. Başka çıkar yol kalmadığını anlayınca, büyük bacanın etrafında bir labirent oluşturan küçük geçitlerden birinde gizlendim. Kazanları koruyan demir kafesin üstünde büzülüp kaldım. Orada, hava makineleri arasında kendimi güvende hissediyorum. Beni burada bulamazlar, karışık bir yer burası. Geminin binbir köşe bucağını arayacak değiller ya! Gemilerini, ilk anaforculuğuna çıkan bir serseri kadar da bilmezler belki, ne dersin, *palikaraki*? Ve bir edebiyat... kararsızlığı, omuzlarıma yağmaya başlayan ince yağmuru, demir kafes altından beni yakan kazanları, yükselip boğacak hale gelen külleri, beni fena halde sallayan dalgalarıyla sonsuzluk kadar uzun bir zaman geçti... İçindeki ekmeği ve peyniriyle o haydutların elinde kalan bavulum ne âlemde acaba? Ah, şimdi açıp da birkaç lokma yiyebilseydim? Çünkü karnım zil çalıyor. Ama sabretmek gerek ve sabrediyorum. Kulağım kirişte, gözlerim bacaklarımın arasından aşağısını seyretmekte. Yukarıdan donup aşağıdan yanarak, dinlenen leylekler gibi durmadan bir ayağımı basıp ötekini kaldırıyorum. Yarabbi ne uzun sürdü! Yok, pek uzun değil! Güvertede tok tok, yaklaşan adımların sesleri... İki kişiler... Burada kaçacak, saklanacak yer yok. Etrafıma bakıyorum, hayır hiçbir yer yok; etraf, tozlu demir kırıntıları ve çöplerle dolu. Ama adımlar, bu sefer bir tekinin adımları tok tok, yeniden yaklaşıyor ve tekrar duruyorlar, hem bu sefer tam benim bulunduğum geçidin hizasında! Ah! Marsilya artık gözümden siliniyorsun! Daha ziyade kahvecinin, kontrole çevirmenlik yapan adamın kasketini görüyorum. Aramızda yalnız bir manika var. Korkudan nefesim kesiliyor, ama böyle bir felaket karşısında nefes almamanın da bir faydası yok, işte bir adım daha ve kahveci, o kurbağa gözleri, şişkin yüzüyle beni süzüyor: bir şey söylemiyor, ama olduğu yerden, şahadet parmağıyla bana bir işaret yapıyor: *buraya gel*! Boyun eğiyorum tabii... Kendimi takdim ediyorum... *Palikaraki*...

Güvertede, Fransızla Rum anlamadığım birkaç kelime konuşuyorlar. Birincisi beni sessizce süzüyor. Öteki, „peşimden gel“ diyor. Henüz yerli yerinde duran yarım sterlinimle Roskopf saatimi düşünerek peşlerinden

yürüyorum. Bizim cenaze alayı *katastromatos*‘ların tentesi altına vardığı zaman bütün göçmenler ayaktadır. En sinirlileri etrafımızı alıyorlar. Her kafadan bir ses geliyor: „Ne olmuş?“ „Ne yaptı?“ „Bileti mi yok?“ „Zavallı! *Kaymenos*!» Bütün bu insanlara, idam hükmü verecek iki adama, denize, havaya bakıyorum ve paramı ne diye peynirin içine saklamadım diye üzülüyorum. Nihayet sorgu başladı, Rum çevirmen soruyor, cevapları Fransız subayı kayıtsız bir tavırla, göçmenlerse büyük bir ilgiyle dinliyorlar. «Orada niye saklanmıştın?» «Marsilya’ya gidiyorum.» «Bak sen! Hani biletin?» «Biletim yok.» Kahveci kıpkırmızı kesiliyor, paltomun yakasından tutup beni fena halde tartaklıyor: «*Kerata*! Babanın malı mı sandın bu vapuru?” Subay elini uzatıp uşağın gayretkeşliğini yatıştırıyor. Dinleyenler arasından bir ses yükseliyor: “Hadi more, soysuzluk etme. Hıristiyanız Allaha şükür!” Başka sesler: “Ne olmuş sanki! Senin babanın malı da değil!” “Bu *kaymenos* bindi diye ağırlığı artmadı ya.” Çevirmene karşı düşmanlık arttıkça artıyor. Bir göçmen cebinden çevresini çıkardı, içine birkaç metelik attı, sonra, sinirli bir hareketle parayı şıkırdatarak iane toplamaya başladı:Hey! Kardeşler! Bir hayır işleyin! Gönlünüzden ne koparsa! Bu zavallı için beş on kuruş toplayalım! Gemi için değil, *onun* için! Boynu kırılsın geminin! Bu çocuğa bakıyorum; bana öyle geliyor ki, San Francisco‘ya gittiğini söyleyen, benim de başımdan savdığım adam oydu. Bu hareket karşısında, kahveci gözleriyle amirinin fikrini öğrenmek istiyor. Adam bir şey söylüyor, Rum kahveci ceplerimi aramaya koyuluyor. Netice: birkaç metelik. Bunları bana bırakıyorlar. Subayın, „Cüruf deposuna...“ dediğini işitiyorum. Arkasını dönüp giderken hemen dönüyor, temiz elbiselerime bakıyor ve hükmünü değiştiriyor: „*Hayır... Göz altında tutun... Napoli’ye çıkarırsınız.*“ Tercüman beni lüzumsuz eşyaların saklandığı bir kamaraya tıktı ve orada üstüme yürüyerek, „*Vodi! Gayduri!*“ (Öküz! Eşşek!) diye gürledi. Gemi hareket etmeden neden gelip beni görmedin? Birkaç drahmiye ben sana saklanacak yer gösterirdim! *Zoo*! (Hayvan!) „Bir dahaki sefere unutmam...“ Gerçekten de unutmadım ve bu yöntemden yararlandım.

*

Mesina görününceye kadar her şey yolundaydı. Göçmenler yiyip içiyor, kalkıp oynuyorlardı: güverte tam anlamıyla bir ahıra dönmüştü; yere atılan

çöplerden basacak bir karış temiz yer kalmamıştı. Gece yatışmış olan türküler, sabahleyin yeniden coştu:

„Ehe, more ehe!“

Alkışlar, oyunlar gırla gidiyor:

Yiyip içeriz

Kalkar oynarız

Ehe, more ehe.

Birdenbire fırtına koptu, insanlarla eşyaları allak bullak etti. Bir ton su kadar ağır, yoğun, korkunç bir rüzgâr, tentemize şiddetle çarpıyor, onu şişiriyor, bütün iplerini koparıyor ve götürüp direğe vuruyor, direk öyle bir çatırdıyordu ki kıyamet kopuyor sanırsınız. Erkekler, kadınlar, çocuklar, eşyalar, şişeler, ekmekler, peynirler, soğanlar, portakallar, bütün bunlar geminin sancaktan iskeleye yuvarladığı, ezdiği, parçaladığı şekilsiz bir yığından ibaret, fırtına güverteyi silip süpürürken kaptan, „Herkes ambarlara!“ diye bağırıyor. Göçmenler şimdi başka bir türkü çağırıyorlar. Korkudan gözleri fırlamış, sırılsıklam, elleri ve kıçları üstünde kayarken, ellerine geçen her şeye sarılıyor ve deniz kazalarına karşı koruyucu iki Rum evliyasından medet umarak bağrışıyorlar: *„Ayos Nikolas! Ayos Gerasimos!*“ Ambarlara inme işine nezaret eden ve manzaradan eğlenen kahveci, ellerine ayaklarına basa basa katastromatos‘lara haykırıyor: „Ahaa! Gemi batıyor! Al sana: *ehe, more, ehe!*“ Ve onları birer denk gibi aşağı atarak güverteyi temizliyor. O iğrenç pislik ve kusmalar arasına inmektense fırtınaya göğüs germeyi yeğ tutan bir ben varım. Mutfakla trabzan arasına sokulmuş, güverteyi silip süpüren dalgalara karşı elimden geldiği kadar korunmaya çalışıyorum. Bir an geliyor ki, batıyoruz sanıyorum: Hakkını helal et, anacığım! Beni bir daha görmeyeceksin! Kahveci, beni orada görünce haykırdı: „İn aşağı be salak! Bir dalga alıp götürecek!“ „Götürsün!“ Ama kader başkaymış.

Gece, yıldızlı bir gök altında, Napoli, yanık yüreğime, dünyada eşi bulunmayan körfezini açıyor, amfiteatrının ışıklarını göklere kadar çıkarıyor, beni öyle büyülü bir manzara içinde karşılıyor ki, Fransa‘ya

ulaşmak arzuma set çeken kaderimi bağışlıyorum. Napoli‘ye çıktım... Napoli çok güzel! Vezüv‘ün kara kitlesini keşfetmek için gözlerim karanlıkları yarmaya çalışırken kalbim çatlayacak gibi vuruyor. Çevirmen, korkunç bir gürültü patırtı arasında bana, „buraya ineceksin!“ diye bağırıyor. *Saghalien* duruyor, demir atıyor. Yolcular, geminin etrafında kaynaşan sandallara istif oluyorlar. Ben, bavulumu sırtlamış, göçmenler kafilesine karışmışım. Hepsi buraya çıkıyorlar. Bir transatlantiğe aktarma yaparak Amerika‘ya gidecekler. Koyun sürüsü gibi bir mavnaya dolduk, bir römorkör gümrük rıhtımına çekti. Sandalcıların gemiden rıhtıma kadar üç lirete yolcu taşıdıklarını düşünerek, yine kârlı çıktık, diyorum içimden. Kimsenin bana aldırış ettiği yok, ben de fırsatı ganimet biliyorum. Bir kere *palikaraki* olmuşuz, beleşten bir yemek çöplenmek, anafordan bir gece geçirmek hiç de azımsanacak şeyler değil! Kimse çakmadıkça göçmen rolü oynayalım biz de! Gel gör ki olmuyor, işler beklenmedik bir şekilde çatallaşıyor. Bizi kocaman bir binaya götürüyorlar, içinde karyolalar mezarlar gibi sıralanmış. Rumlar, duvarlara yaklaşarak kendilerinden önce burada konaklamış başka hemşerilerinin yazdıklarını okuyorlar. *Kardeşler! Burada bakla gibi tahtakuruları bize göz yumdurmadı*! Bavulumu yakaladığım gibi sıvışıyorum oradan!

Artık sokaktayım, tek başıma, kimsesiz, hamisiz, yad ellere düşmüş bir biçare, İbrailli, kendisini bekleyen kara günlerden habersiz, Marsilya‘ya gidemediğine göre Napoli‘de bulunduğuna yine de sevinen hayat dolu delikanlı! Henüz şiirinden başka bir şeyini bilmediği bu Napoli‘den hoşnut, gömleğine dikili yarım altından memnun, tekrar yeleğinin cebinde yerini alan saatinden hoşnut, göçmenlerin kendisi için topladıkları on beş drahmi kadar tutan ufaklık para yığınından hoşnut. Ama öyle düşler kurarak yürürken, birden, çabucak oluveren şeylerden hiç de hoşnut kalmıyor. Bir serseri yaklaşıyor, kendisini bir *albergatore*‘ye (otele) götürmeyi teklif ediyor, cevabını beklemeden yapışıyor bavuluna, peşinden gelmesini emrediyor. Aman Yarabbi, diyorum içimden, bu çareye başvurduğuna göre, bu adam herhalde açlıktan geberiyordur! Beni Yunan şehirlerinden de berbat bir şehire çıkarmışlar! Peşinden gidiyorum herifin, Via Duomo, sonra bir dar sokak: İşte *albergatore*‘nin karşısındayız. Genç, esmer, hayatla cebelleşen adamın sert yüzü. İçerisi bana temiz görünüyor. Pazarlık ediyoruz: Gece geçirmek için elli santim, bir tabak sebzeli et veya balık için yirmi beş santim. Âlâ. Benden topu topu otuz santim isteyen hamalın

parasını veriyorum. Hemen yatmaya gidiyorum. Çünkü, hâlâ denizin ortasındaymışım gibi bina sallanıyor ayaklarımın altında. Patron beni odama götürüyor, kapıyı açıyor ve ben içeri girerken eşikte durarak elini uzatıyor. Büzülmüş ağzına, ateş ve buz kesilmiş gözlerine, erkek yüzünün hareketsizliğine bakıyorum ve anlamıyorum. Beni titreten bir sesle, „Parayı!“ diyor. Hemen sökülüyorum elli santimi. Kapıyı kapıyor. Odanın ortasına dikilmiş, gözlerim bir o pis yatağıma, bir o suratsız pencereye, bir de üstü tahtakurusu ezikleriyle dolu kâğıt kaplı duvarlara gidiyor.

Sokak adı verilen o kara, derin, uğursuz siperden acı bir uğultu yükseliyor, burası bir sokak ki, 30 santim için, bir adam boğazlamak istermiş gibi üstünüze atılıp sizi cellat suratlı bir hancıya götürebilir. Bir titreme aldı beni. Kara kara düşüncelere dalıyorum. Ağlamak geliyor içimden. Dostum uzakta. Anacığım uzakta. Ne işim vardı benim buralarda? Alçakgönüllü ama temiz, rahat yuvamızı düşünüyorum. Hemen hepsi evlenmiş olan yaşıtım arkadaşlarımı düşünüyorum, hepsi aileleri içinde, işlerinin başındadır şimdi. Neden onlar gibi, herkes gibi olamıyorum, neden uğramışım bu lanete ben? Memleketimde yabancılar bile yerleşip keyiflerine bakarlarken, beni böyle durmadan diyar diyar dolaşmaya iten ne? Nedir istediğim? Neyin peşinden koşuyorum? Yalnızım. Beni anlayıp bana yardım edebilecek bir insandan binlerce fersah uzaklardayım. Hemen soyunuyorum. Altınımı gömleğimden söküp şefkatle okşuyorum: Beni o koruyacak, o ve hemen hemen onun değerinde olan katastromatos'ların metelikleri, Roskopf saatim de, o köhne haliyle yine iki üç frank eder. Servetimi yatağımın üstüne yayıyorum: Saat, bakır yığını ve o küçük altın düğme. Hepsi bir altın sterlin demektir. Âlâ. Günde, tütün dahil, bir buçuk frank hesabıyla beni on beş gün idare eder. Ama hemen yarın sabah, gidip iş arayacağım, ne iş olursa olsun kabul edeceğim. Bu düşünce beni yatıştırıyor. Yatağıma girerken içimden, 'Başımın çaresine bakmalıyım! Ben dünyada tek başına kalmış bir adamım!' diyorum.

*

Tek başına mı? Yok canım! Bu bir gecelik bir sıkıntı... Ertesi gün, saat yedide, Napoli karşımda! Napoli, eşsiz şehir, *onu görmeli, sonra ölmeli* denildiğini işittiğim büyük kent! Ölmedim ama, aklım da başımda kalmadı. İki gündür, tabanları yağlamış, ha babam koşuyorum her yere. Müzelere,

Vezüv'e, Pompei'ye, bahçelere, gezilere, anıtlara, bir elimde bir dilim ekmek, öbür elimde saatim, hepsini birer lokmada yutuyorum. Ama ikinci günün akşamı eve dönerken yoksul göçmenlerin verdikleri bakır yığınından metelik kalmadı. O zaman bir korku alıyor içimi. Bana bak, dostum, artık iş başına! Paraya da dikkat! Su gibi akıyor mübarek! Otelcinin et ve sebze dahil yirmi beş santime verdiği ünlü yemeği tadalım bakalım. Bu yemek, erişte, fasulye, tuzlu morina karışımı ve bol salçalı; öyle bir karışım ki, insana bir kere yenmiş de çıkarılmış hissini veriyor. İş yok; bu bulamacı (belki de gelmeyecek olan) daha kötü günlere bırakalım. Şimdilik, bozdurulmuş olsa da, yarım sterlin olduğu gibi duruyor. Bu sefer hemen çalışmaya koşalım. Bir iş bulacağımdan, hiç kuşku duymuyorum! Gezintilerim sırasında, *Lettaria Romana* tabelalı dükkânlar görmemiş miydim? Hiç kuşkusuz, bunlar Romen süthaneleri! Bu tabela ve bütün evlerde görülen o*, si loca un piano*ilanları bana Napoli'de bütün süthanelerin Romenlerce işletildiği ve herkesin piyano kiraladığı sanısını verdi! Tramvayların peşinde koşarken hep o ilanları gördüm. Ve çok sevindim. *Laptaria Romana* ve *Letteria Romana* aynı şey değil mi? Kiralık daire. Hey gidi Latin dili: Bana ne oyun ettin? Çünkü o Romenlerin açlıktan ölmeme gönülleri razı olmayarak bana muhakkak iş vereceklerinden emin olduğum için işe girmeyi geciktirdim. Napoli'nin etrafını çeviren o muhteşem kırlarda cirit attım. Limanı, rıhtımları, kiliseleri dolaştım. Ahbaplar edindim.

Ne sandınız ya, ahbaplar edindim! Bunlardan biri, bir gece, beni akordeonla dans edilen in gibi bir yere götürdü. Birkaç genç kız, neşe, içtenlik; kuşkulu bir şey yok. Ben dans etmediğim için içiyorum, şakalaşıyorum, seyrediyorum. Bir kızcağız, kronometre düzeniyle dışarı çıkıyor, ellerini ağzının iki tarafına siper ederek, beşinci katın bir tanrıçasına doğru tanrısal bir sesle haykırıyor: "Na-a-ani-i!" Gökyüzünde bir pencere açılıyor. Bir başka tanrısal ses cevap veriyor: "*Ke buoy?*" (Ne istiyorsun?) "*Sendi a baso! Çe un soldatiello, un paskuale, ke ti vuole!* (İn aşağı. Küçük bir asker var, seni istiyor.) Ve tanrısal yaratık iniyor... «aşağıya», çok aşağılara, yeryüzü cehennemine, *soldatiello*'yu da beraberinde sürüklüyor. Hepsi 50 santime. Ama anlaşılan, bu da pahalı, çünkü meyhanenin kapısında bir "aile reisi", bu tanrısal ticaretle korkunç bir rekabet yapıyor. Hüküm verin: Bu baba, kamçısı omzunda, *paskuale*'leri kollarından yakalıyor, onlara eşekle ineğin birlikte koşulduğu arabada

oturan ikinci kızını gösteriyor ve *bir lirete hem yemeyi, hem içmeyi, hem de geri kalanını* teklif ediyor. Bir *soldatiello*, arabaya biniyor. Arkasından biri daha. Ben de biniyorum. Baba, hayvanların başına geçiyor. *İnek, eşek* ve *ticarethane* yola koyuluyor. Yolda, bir abone, bizim gezgin tabuta atlıyor, sağa sola öpücükler, el sıkmalar, sigaralar dağıtıyor. Kenar mahalle. Bir köy evi. İçerisi bir çorba! Kara yoksulluk. Büyük bir masanın üstüne ana ve bir kız; ekmek, peynir, bulamaç, şarap koyuyorlar. Yiyip içiliyor, sonra da kapı yerine bir perde gerilmiş yandaki odaya geçiliyor. Çiftler sırayla giriyorlar. Beş ve yedi yaşlarında da iki yumurcak biri bir leğen, öteki de bir güğüm taşıyarak, büyük bir ciddiyetle girip çıkıyorlar. Herkes neşeli. Gülüp söyleşiyor. Kimsenin bir şeye aldırdığı yok. Ben oturduğum yerden kızcağıza bakıyorum. On iki on üç yaşlarında olmalı. Onun sırası ne zaman gelecek? Hemen. Annesi, baktığımı görünce canım çektiğini sanmış olacak ki, beni göstererek dirseğiyle onu dürtüyor: *„He vay...*” (Gitsene.) *“Ko ciyo anda ke non mi kiyama! (Nasıl gideyim, beni çağırmıyor ki!) cevabını veriyor küçük.*

*

Evet, Napoli‘yi tanıyorum. Ama bu tanıma bana biraz tuzlaya mal oldu. Sizi sözümona gezdirmek için ünlü turizm acentelerinin aldıkları paradan çok daha tuzluya! Orada kaldığım ilk haftanın sonundan önce, Napoli‘yi tanımıştım. Gerçekten, tanıdıktan sonra ölebileceğimi de anlamıştım. Benim için Napoli‘de kurtuluş yolu yoktu, kendi evlatlarından çoğu için de öyledir ya! Son üç liretim cebimde, dehşete düşmüş bir halde, rıhtımları, iskeleleri dolaşıyor, Marsilya‘ya hareket eden bütün gemileri gözetliyorum. Ama Napoli‘yi gördükten sonra hapı yutmuş *palikaraki*‘yi başka bir *Saghelien*‘e bindirmeye razı olacak Rum sandalcıyı nerede bulmalı? Sabahtan akşama kadar, daha merhametli kıyılara doğru bensiz giden gemileri seyrediyorum. Ama umudumu büsbütün kesmiş değilim. Ne olursa olsun deyip otelciyi çağırıyorum, bavulumu açıp döküyorum önüne:İşte bak: Yeni bir elbise, yeni çamaşırlar, yeni ayakkabılar. Sokrates‘le Eminescu‘nun kitapları da cabası. Bütün bunlar için birkaç gün *mancare* ve *dormire*? (Yemek ve uyumak)*Una settimana*. (Bir hafta.) Güzel. Elveda bavulum! Üstümdeki iki gömlek, iki donla kalıyorum; iki mendil, iki yaka, bir havlu, bir sabun, usturam ceplerimde duruyor. Dostlarımı en çok eğlendirmiş olan serüvenimi anlattığım şu ulvi anda, iflastan farkında

olmadan kurtardığım başlıca şeyi anmayı unutmayayım: Genneray'ın *Ombra* isimli küçük kitabının Romence çevirisi. Bütün bir kuşağı beslemiş ve eğitmiş olan o ucuz koleksiyonlardan birinde çıkmış ve sahibi, tanınmamış bir Yahudi, iflas ederek canına kıymıştı. Hayatımın bu sayfasını onun anısına adıyorum, onun yayınladığı bu öykü, Napoli'de geçen açlık günlerimde bana az destek olmadı. Hâlâ devam eden bir yolculuğun başlangıcında ilk kaybettiğim bavula yüreği yanık bir annenin doldurduğu eşyaların hepsini unuttum. Perişan günlerimin tek gıdası ve tek tanığı *Ombra*'yı asla unutmayacağım. Altınımla bakır yığınım elden çıktıktan sonra, yeni bir hayat başlıyordu, bavulumun pahasına, bir hafta devam edecek bir hayat. İster istemez, o erişteli, fasulyeli, tuzlu morina bulamacına fit olduk. Ağzıma attığım lokmaları boğazımdan aşağı indirebilmek için burnumu sımsıkı tıkayarak çiğniyorum. Bana onu da aratacağını nereden bileyim be Allahım? İş aramaya ancak arada bir çıkıyorum. Zaten o da boş ya! İşim gücüm, ikinci bir *Saghalien* arayarak limanı kolaçan etmek. Gemiler yok değil ama, sütten yanan yoğurdu üfler misali, uğrayacak iskeleleri olan ve adamı Napoli'nin birine atıveren *Saghalien*'ler eksik olsun. Başka türlüsü de görünürlerde yok, ama Tanrıdan umut kesilmez. Şimdilik, bir „fırsat" çıkarsa, düşlerimin *Saghalien*'ine beni götürecek sandalcıya vermek için iki liretten yoksun kalmamaya çok dikkat ediyorum. Ama kolay olmuyor! Çünkü, yalnız tütün parası olarak günde 30 santim harcıyorum! İki liret de uçup gidiyor ama, küçük bir yedek servetim var: Roskopf saatim, çok güzel bir çakım, güzel bir deri cüzdanım ve yine güzel bir para çantam. Zamanında elden çıkarılırsa bu ufak tefek şeyler beni sıkıntıdan kurtarabilir. Bunu iyice kafama koyuyorum ve artık israfa paydos: Mahvolmuş bir adam olduğumu, ne Tanrının, ne de herhangi bir kimsenin yardımıma koşacağını biliyorum. Dünyada yapayalnız adam, bir serseri köpekten daha perişan adam, yolcularla dolu sokağın ortasına uzanıp ölmekten başka yapacak işi kalmayan adam!

Bavul pahasına morina balığıyla geçirilen bu hafta içinde, küçük bir olay oluyor, gündelik tütünümü doğrultuyorum. Amerika'ya giden bir Ermeni ailesi iniyor bizim otele, onlara rehberlik yapmayı teklif ediyorum, tabii gözümü vapurlardan ayırmadan. Kabul ediyorlar. Ama, hey gidi dünya hey, yarım gün taban tepmek, her türlü bilgileri vermek, sadık hizmet etmek karşılığında bu pinti insanlar, bana ne veriyorlar biliyor musunuz? Topu topu 50 santim! Âdemoğlu, ne aşağılık yaratıksın sen!.. Oysa hali vakti

yerinde insanlar. Baba, ana ve yedi evlat. Günün yarısını gezinmekle geçiriyorlar, öteki yarısında odalarından çıkmayarak bol bol yiyip içiyor, şatafatlı nargileler tokurdatıyorlar. Morina balığının ne mene şey olduğundan haberleri yok, haberi olan da bana hiç soru sormaz. Elime elli santim sıkıştırıyor ve keyifli tombul yüzleriyle suratıma bakıyorlar, hele babaları olan yakışıklı sakallı. Evlatlarının en küçüğüne bayılıyor bu adam, babası def çalıp göbek atıyor. Hiç aklımdan çıkmayan bu türkü, daha doğrusu bu nakarat, o gün bu gündür, hayatımın acıklı bir rüyası gibi zihnimi kurcalar. Uzun zaman, ne vakit bunu hatırlayacak olsam, Napoli şehrinin ihtişamı ve zalimliği, o ailenin bencil mutluluğu ile, anıların yükü altında ezilecek gibi olurum. Bu anımı aşağıya kaydediyorum. Müzik aynendir. Sözleri ise anlaşılır gibi değil. Bunu kendim için, sadece kendim için yapıyorum. Belki bir de yürekleri acı türkülerle dolu olan, kahredici anıların kıymetini bilen insanları duygulandırmak için. İşte yüreğime saplanıp kalmış bir anı:

*

Morina haftası sona erdi! Ermeni ailesi gitti! Her şey bitti: Yatacak yer, yiyecek, tütün! Düş sokaklara bakalım, *palikaraki*! İki gün, kursağımda bir dilim kuru ekmekle, bizim otelin çevresinde dönüp dolanıyorum. Patronun acıyacağı tutuyor ve bana, son olarak, morina yemeğinden bir tabak veriyor, iştahla mideye indiriyorum. Sonra:*Venga kon me!* (Gel benimle!) diyor.Nereye?Romen Konsolosluğuna! Şaşırıp kalıyorum: Hiç aklıma gelmemişti bu. Bu düşünceye bir anlam veremiyorum: Yurdumun konsolosu ile benim aramda ne gibi bir ilişki var? İtalyan, beni konsolosa götürürken:Seni yurduna geri gönderebilir, bana borcun olan on beş lireti de ödeyebilir! diyor. İçimden diyorum ki: «Peki burada işin ne senin? diye de sorabilir ve pasaportumu görmek isteyebilir.» Bizde ne gezer öyle şeyler. Güzel kaşlarını çatmış, asık suratla yürüyen otelciye: «Bir *palikaraki* ne demektir, bilir misiniz?“ diyorum. „Bilmem.“Konsoloslar bu çeşit insanlardan hiç hoşlanmazlar. İşte ben onlardanım. Adam, elleri ceplerinde, duruyor, kızgın kızgın bana bakıyor:*Porko Dio! Bir an, niyetinden vazgeçeceğini sanıyorum. Ama geçmiyor.*Andiamo sempre! *(Gidelim hele!) Ve işkence başlıyor. İlkin fahri iş gören ve tek kelime Romence bilmeyen konsolosa başvuruyoruz: “Efendim... bu Romen, on beş gün önce benim otele indi... Açlıktan ölecek, bana da on beş liret borcu var.” “Ben burada*

yalnız vize işlerine bakarım, elimden bir şey gelmez.” Şapa oturup dönüyoruz. Sokakta İtalyan düşünüyor. Sonra: “Gel!” diyor. „Nereye?“ „Vilayete!“ „Etmeyin, eylemeyin! Bavulum sizde. Yetmez mi?” “Öyle ama, paramı alıp bavulunu geri vermeyi tercih ederim.” Dürüst adam! Vilayette, ellerini göbeği üstünde kavuşturmuş uyuklayan bir mümeyyiz. Napolili tekrar başlıyor: “Skuzate... Sinyore... kuesto Romeno... otto corni... non pagato... Kuindici lire...» *«Hırsız mıdır?» «Değil ama...» «Biz alacak işleriyle uğraşmayız!» Dışarda rahat bir nefes alıyorum: Hele şükür! Hele şükür, mele şükür, Napolili vazgeçmiş değil, kafasını işletiyor: «Gel!» «Yine mi! Ah anacığım!..» «Sus! Anacığından ayrılmayaydın. Burası Napoli!» «*Vedi Napoli, poy mori?“ „Davvero!“ *Peşine takılıyorum. Bu sefer de belediyeye götürüyor beni.* „Sinyore... Guardate... Kuesto... Romeno...” *Ben, öyle süt dökmüş kedi gibi beklerken, aynı sonuç ve... Sokakta, elinin tersiyle çenesinin altını üst üste iki defa sildikten sonra, otelci burnuma haykırıyor:* “Non çe mancare, non çe dormire!” *(Yemek yok, uyumak yok!) Sonra bırakıp gidiyor. İyi adamdı ne de olsa... İyi olmak için uğraşan, didinen, elinden geleni yapan bir adam. Ama hayat boşveriyor böyle şeylere.*

*

Kaldırımda öyle dikile kalınca, sırtımı dayıyorum belediye binasının duvarına, kapıyorum gözlerimi, elini kolunu sallaya sallaya, üzgün, uzaklaşan otelcinin hayali gitmiyor gözümün önünden. Ona kızmak elimde değil. Zaten kimseye kızdığım yok. Suç bende. Rabıtalı bir insan olmaya yanaştım mı hiç? Hayır. Kendimi bildim bileli böyleyimdir. O halde? Romen boşuna dememiş: «Kendi düşen ağlamaz» diye. Gelişigüzel limana doğru yürüyorum. Orada, üstü çatı damla örtülü koca koca kereste yığınları var. Bundan böyle orada geceleyeceğim. Ah! Hâlâ yepyeni olan elbiselerim yuttu hapı! Ama dikkat edeceğim... Hem kalaslar temizdir herhalde; rendelenmiş tahta bunlar. Temiz mi? Sevsinler! Zifiri karanlıkta emekleye emekleye tırmanıyorum ve hemen ellerim insanın midesini allak bullak edecek bir koku yayan ayaklara takılıyor. Bunlar bizim arkadaşlar, benim gibi *palikaraki*‘ler! Ayağına dokunduğum kimse ahbapça homurdanıyor: „Yer mi az?“ diye çıkışıyor. Öte beriyle dolu ceplerimi boşaltıyorum, kendime bir yastık uyduruyorum, paltomu üstüme çekip uzanıyorum. Ama uyuyabilirsen uyu. Hava soğuk... titriyorum. Bir şey daha var. Arkadaşlar,

sağolsunlar, bitlerini cömertçe gönderiyorlar. Aman Allahım! İnsanın aklı almıyor! Bunlar herhalde tuzlu morina ile beslenmiş insanlar değil! Beynim atıyor, ertesi gün, ne iş olursa olsun, bulmaya çıkıyorum. Bütün şehri ve limanı kolaçan ediyorum, nerde yapılacak bir iş görsem, bir iki meteliğe üzerime almayı teklif ediyorum, ama boşuna zahmet: Napoliler bile iş bulamıyor ve benden fazla açlıktan geberiyorlar. Bir saatlik bir iş için, taşınacak bir bavul için on kişi boğaz boğaza geliyor. Akşam oldu mu, bütün gün ağzıma bir şeycik koymadan bizim dam altına sığınıyorum. Tek tesellim olan "tütün"e ayrılmış bir iki meteliğim var daha, ama inadımdan yemiyorum. Elimde bambu bir baston bulunduğu için, belki de o yüzden beni işe almıyorlar diye düşünüyorum, kaşınmakla geçen ikinci bir geceden sonra, onu kereste yığınlarının üstünde bırakıp gidiyorum. Yine bütün gün her tarafı dolaşıyorum, sağa sola dirsek vuruyorum, az olsun, uz olsun, yaşama payımı istiyorum. Hiç, hiç, hiç! O zaman anladım ki, kazaya rızadan başka çare yok. Kunduralarımın pençelerini eskitmek faydasız. Kafa vurarak duvar delinir mi? Tevekkül gerek! Aç bilaç, kafa bomboş, bir tahta kanepenin üstüne bıraktık kendimizi. Burası, liman dışında bir gezinti yeri. Önümde, birtakım serseri güruhu, rüzgâra dumanlar savuran kocaman bir kazanın başına birikmiş. Yaklaştım: Bir seyyar aşçı, yemek dağıtıyor. Ne yemeği? Morina mı? Hayır. Daha beteri! Lokantalardan toplanmış ekmek parçalarıyla, kazınmış domuz derisi. Elli litre kadar su içinde hepsi kaynatılıyor, aşçıbaşı, bunları kepçesi ya da eliyle gelişigüzel yakalıyor ve birinin sıyırıp da oracığa bıraktığı madeni bir tabağa atıveriyor. Kaça mı? Porsiyonu meteliğe! Hem de bol bir porsiyon! Lezzeti hiç de fena değil vallahi! Ağzında eriyiveriyor adamın. Ama acele etmeliyiz. Kazan kaşla göz arasında boşalıveriyor... Napoli'nin bütün *palikaraki*'leri içinde ayaklarını yıkamışlar hissini veren bu çorba karşısında fazla müşkilpesent olmaya da gelmez ha! Yiyen, bir elinde metelik, ötekinde kap, yine ister ve memnun homurtularla mideye indirir. Sonra, eller cepte, gözler yarı kapalı ve kayıtsız, köşe başındaki bayiye kadar gider, altı meteliğe bir paket tütün alır; gürültü ile geğirerek, bir sigara sarar, sonra güneşe uzanır, uyuşmuş bir kafa ile tellendirir sigarayı. Napoli'ye bayılır!.. İşte kazaya rıza gösteren adam buna derler. Ben kaderimle de, Napoli'yle de bağdaştım: Alttaki kirli gömleği çıkarıp üste giyiyorum, böylece iki kirli gömlekten iki temiz gömlek elde etmiş oluyorum. Aksiliğe bakın ki, işi kalenderliğe vurmaya kaç kere niyet ettimse de, ne mutlak hareketsizlikte, ne kafamı uyuşturmakta bu huzuru on beş dakikadan fazla uzatabildim. "Adam sen

de...” düşüncesi sıkıntılı zamanlarımda bir dakikadan fazla dostluk edemedi bana.

İnsan makinesini harekete getiren her şey *iyidir*, hatta o mancayı ilk yediğim gün yaptığım enayilik bile. Ellerim ceplerimde, sigaramı tüttürürken, bir seyyar oyuncuya rastladım. Bana oyununu anlattı: „İki meteliğe bir liret!“ Oyun: Masa üstünde zincire bağlı bir yuvarlak. Karşısında da, bir çomak. Yuvarlağı atıp çomağı deviren lireti alıyor. Kurnaz herif, alıyor eline yuvarlağı:Görüyorsunuz, baylar: Nişan alıp atarsınız: Çomak devrildi! İki meteliğe iki frank kazandınız. İşte böyle!.. Gerçekten de atıyor ve çomağı deviriyor. Başkaları –belki de ortaklarıdır– atıyor ve deviriyorlar. Gerçekten kolay, ben de talihimi deneyeceğim. İyi ama, ya para? Çünkü cebimde yalnız bir meteliğim kalmış. Çaresi bulunuyor, herif, kara günler için sakladığım çakıma bir liret veriyor. Ben de onun parasıyla oynuyorum! İçimden diyorum ki: Çomağı iki üç defa düşürebilirsem iki üç günlük nafakam çıktı demektir! Ve yuvarlağı kapıp nişan alıyorum, atıyorum. Ama... musibet, çomağa dokunmadan soldan geçiyor. Oldu olanlar, gitti bizim iki metelik! Bu parayı çıkarmak gerek. Herhalde acemi olduğum için iyi nişan alamadım. Ama oyun kolay, pekâlâ gördüm işte. Yuvarlağı alıyorum, nişan alıp atıyorum: Bu sefer de sağdan geçiyor, yine çomağa dokunmuyor. Etti dört metelik! Nasıl bırakırsın bu parayı? Devam ediyorum: Nişan alıyorum, atıyorum, yuvarlak kâh sağdan, kâh soldan sıyırıyor, bütün meteliklerim, yani çakım, düzenbaz herifin cebine geçiyor! Bitkin, elimden bir cinayet çıkmışçasına yüreğim çarparak tahta yatağıma gidiyorum, bu sefer ağır bir uyku, bitleri de, büyük hatanın sonuçlarını da bana duyurmuyor.

*

Açık havada geçirdiğim bu haftanın –Napoli’deki üçüncü haftamın– sonunda, elimde Roskopf’tan başka bir şey kalmadı. Onu da kurtuluşum uğruna son bir girişim için saklıyorum. Zaten Napolililerin her köşe başında sözümona altın ve sözde çalınmış saatler sattıkları bu şehirde onu satmak da kolay değil. Herifler, saatleri, dizlerine iyice sürttükten sonra gelip geçen yabancılara teklif ediyor, hatta alacak avanaklar bile buluyorlar. Bunlar daha ziyade İngilizler, bütün kıtalarda kelepir mal avına çıkan İngilizler. Onun için, Roskopf saatimi, bu rekabet sayesinde nefsime yenilip sakladım.

Geri kalanı: Cüzdan ve para çantası satıldı: Parası seyyar aşçının cebine girdi. Hep o domuz derisinden yedik durduk! Çocukluğumdan beri bu yemeği severim ama, ömrümde bu kadarını ne görmüş, ne de yemişim. Saatlerce hep, o yanmış pençe kokusu burnuma geliyor. Ama dur bakalım, yakında daha beteri de burnuma gelecek. Şimdilik iki günden beri karnım boş, rıhtımlarda dolaşıp dururken, bizim otelciye rastladım. «Bir şey, bulamadın mı?» diye sordu. «Bulamadım.» «Karnın tok mu?» «Hayır.» «Otele gel, güzel bir yemeğim var!» Evde, önüme bir yahni koydular, pek nefis buldum. «Nedir bu?» Adam bir kemiği yalarken tuhaf tuhaf güldü: «Tavşan yahnisi!» Dikkat etmemiştim, bir çuvala kapatılmış bir kedinin miyavlamaları sinirime dokunduğu için kahvelerimizi höpürdetirken sordum: «Bu zavallı kediyi ne diye çuvala koydunuz?» Ciddiyetini bozmadan cevap verdi: «Yarınki yahniye et lazım.» Ve derhal yerinden fırladı, kediyi tuttu, boynuna kalın telden bir kement taktı, teli üç ayaklı bir iskemlenin deliğinden geçirdi, taburenin üstüne çıktı, gözümün önünde hayvancağızı boğdu. Kedi öyle korkunç bir şekilde debeleniyordu ki... Adama teşekkür edip çıktım. Daha avluya varmadan bütün yediklerimi kustum. Biz geri bir milletiz ama, bizde kimse kedi, kurbağa, hatta beygir eti bile yemez.

*

Hazmetmek becerikliliğini gösteremediğim o nefis kedi yahnisi Napoli'de yediğim son yemek oldu, oysa bir kurtuluş umuduyla karşılaşıncaya kadar bir hafta daha geçti. Bir gün, Filippo Santo taraflarına doğru giderken, gözlerim, kocaman bir ilana takıldı. Büyük harfleri beni yerime mıhladı. Şöyle yazıyordu ilanda:

IL MAGNIFICO VAPORE

HOHENZOLLERN

DIRETTISSIMO

DA NAPOLI A ALESSANDRIA D'EGITTO

(Falanca gün) hareket edecektir.

Muhteşem Hohenzollern Gemisi Napoli’den dosdoğru Mısır’da İskenderiye’ye.

1907 yılı Şubatının son günleriydi. Hızır gibi imdada yetişen afişi tekrar tekrar okuyorum ve kurtuluşun yaklaştığı düşüncesiyle sevinçten içim içime sığmıyor. Bu *Magnifico*, hele bu «*direttissimo*» tam aradığım şey! Kurtuluşum ona bağlı! Dümenine yapışmak, bir cinayet işlemek pahasına da olsa, bu gemi beni kurtarmalı!

Ve başarıdan emin bir halde, umutlarla coşarak, oynaya zıplaya dolaşıyorum Napoli kırlarını, çayırlarda yuvarlanıyor, havlıyor, Ermeni ailesinin türküsünü çağırıyorum:

Tambur, tambur!

Yavaş, yavaş...

Siga, siga, yakışı

Hay, kıravendi, kara gözleri!

Bu Türkçe-Rumca karışımı türkünün sözleri eserin aslında böyledir (çn.).

Ancak türkü söylerken akşam oldu. Karnım aç... Açım, ben fakir ve biliyorum ki bir haftadan önce yemek bulamayacağım, ancak *il magnifico*’da, «*direttissimo*»da yemek yiyebileceğim! Ben artık yemek yemeyen bir adamım! Artık satacak bir şeyim yok benim. Bir Roskopf saatim var ama, zamanı gelince, beni *Hehenzollern*’e kadar götürecek sandalcı için saklıyorum! Bu böyle olacak *palikaraki*’m, acından gebersen de, ot yesen de böyle olacak... Gerçekten, dizlere kadar yükselen bir yeşil salata tarlası içindeyim! Bir tanesini koparıyorum, üst yaprakları atıyorum ve... ha gayret, dostum! Morina balığından gına getirmiştin. Domuz derisi yüreğini bulandırıyordu. Kedi yahnisini kustun. Şimdi de ot ye bakalım, sonra da baharın ilk günlerinde çayıra salınmış kazlar gibi koş bakalım, koş! Öyle yaptım: Tam sekiz gün salata yedim ve kazlar gibi koştum! Koskoca Napoli’de benim kursağıma girecek bir ekmek kırıntısı yok: Satın almak için bir meteliğim yok, tam bir hafta bu böyle devam etti! Bakkalların, dükkânların önüne çıkardıkları çuvallardan tırtıkladığım bir

avuç tuza banarak salata yiyor, su içiyor ve ha babam koşuyorum! Tütünü izmaritler sağlıyor. Evim: Yine limandaki kereste yığını. Öylesine kötüledim ki, vitrinlerde hayalimi gördüğüm zaman kendimi tanıyamıyorum adeta. Ama “Allah büyüktür” ve yeryüzünde her şey olacağına varır.

İşte *Hohenzollern*! Geminin hareket günü. Çok uzaklarda dalgalanan bayrağı rıhtımdan ancak fark ediliyor. Zarif sandallar, motorlar, gemi ile sahil arasında mekik dokuyorlar. Seyahat acentesi, gemiye şık şık beyler, güzel güzel bayanlar ve onların koca koca bavullarını gönderiyor. Ya ben? Ben de ancak „direttissimo“larla gidebilirim. Sıva paçalarını, *palikaraki*! Kadınların cıvıl cıvıl kaynaştığı bir genel yıkanma yerinde, ceketimi çıkarıyorum, güzelce sabunlanıyorum, karşıma cep aynasını yerleştirip bir güzel de tıraş oluyorum. Kadınlar gülüyor halime. Ben de gülüyorum, çünkü bugün *Magnifico* ile hareket ediyorum. Tıraştan sonra yakamı düzeltiyorum, kravatımı, tıpkı benim de bir insan olduğum günlerde yaptığım gibi özenle düğümlüyorum. Sonra bıyık fırçamla elbisemi ve paltomu iyice bir temizliyorum, potinlerimi parlatıyorum. Oldum mu sana iki dirhem bir çekirdek bir delikanlı! Koşup bastonumu alıyorum. Kimse yüzüne bakmamış, olduğu yerde duruyor. Hoşça kal, cömert damım! Aradığım gemiyi buldum ben! Sıra şimdi bizim saatte. Kime satmalı onu? Olsa olsa bizim otelciye! Cesaretle ileri atılıyorum, yukarı çıkmadan önce, saatimi çıkarıp bakıyorum: „Sevgili Roskopf! Bana yedi franga mal olmuştu! Dört yıldır taşıyorum seni! İhanetimi affet ve kerem kıl, sandal için lazım olan iki lireti sağla bana!“ İçeri giriyorum. İtalyan, kahvesini içmekte. Beni böyle parlak görünce gözleri faltaşı gibi açılıyor: *„Para mı?»* «Evet, *para*,“ diyorum, „ama ben sizden istemeye geldim. Birazdan gidiyorum, çünkü son ziyafetinizden beri yalnız salata ile yaşadım, ben bir salata adam oldum! İşte saatim, ne olursunuz, bana iki liret verin!“ Ve niyetimi açıyorum ona. Adamcağız beni heyecanla dinliyor, çenesini açmadan başını sallıyor ve bu beş para etmez saate karşılık iki yerine üç liret veriyor. Ellerine sarılıyorum ve kurtuluşa doğru uçuyorum.

Sandalcıya –azametli bir tavırla, baston elimde, sigaramı tüttürerek– bilmiyormuşum gibi soruyorum: «*Hohenzollern* nerede?” “İşte, beyim.” “*Direttissimo* mu?“ *„... Da Napoli a Alessandria!*“ „Kaça götürüyorsunuz?“ „İki liret.“ „Götürün beni!“ Ve sandala atlıyorum. Denizin zümrüt aynası

üstünde kayarken, her kürek vuruşu beni bu kâbus kentinden uzaklaştırarak niteliğini bilmediğim için daha beter olan bir başka akıbete yaklaştırıyor. Sandalcı beni bir merdivenin alt basamağına çıkarıyor, üst tarafında bir *bersaglieri* ile bir gemi subayı bekliyorlar. Her taraf temizlikten pırıl pırıl. Hep „kibar insanlar“. *Katostromatos*'lar yok burada. Lüksün son mertebesi. *II Magnifico*! Geminin çevresinde, Napolililer, gitar, mandolin, keman ve akordeon nağmeleriyle dans ediyorlar. Kulak paralayıcı bir gürültüdür gidiyor. Gemi yolcuları sandallara ve denize metelikler atıyor. Denizde yüzücüler kaynaşıyor. Ağızları metelik dolu olan bu insanlar, lireti atacak eli gözlüyor, para daha dibe varmadan ok gibi dalarak, düşen bir yaprak gibi inerken, parayı yarı yolda yakalıyorlar. Su yüzüne çıkarken dişleri arasında gösteriyorlar onu. Sandalcının parasını verip hızla tırmanıyorum yukarı. Ama gözlerim kararıyor, dizlerimin bağı çözülü çözülüveriyor, nefesim kesiliyor; evet, o dakikada adam öldürebilirim! „Biletiniz?..“ Bir cenaze sükûnetiyle, bezgin, cevap veriyorum: „Bir arkadaşı geçireceğim...“ „Geçin, efendim.“ Geçiyorum ama, baygınlık geçirerek.

*

O andan itibaren gemi hareket edinceye kadar aşağı yukarı bir saat, hayatımın en acı, en öldürücü saniyelerini yaşadım. Bu işkenceye benzer bir şey bilmiyorum, ondan daha korkunç bir şey tasavvur edemiyorum, ne açlık, ne hapis, ne korkunç bir yara. Yalnız engel olunmuş cinsel arzunun azabı bu zalim kıvranışa benzetilebilir. Hayat, vücudunuzdan zerre zerre kopup ayrılarak göktaşları gibi sonsuzluğa doğru uçup gidiyor ve kanınızı canınızı götürüyor beraberinde: *Yaşama zevkini*. Artık siz bir kemik yığınından, homurdanan, mızıldanan bir iskeletten başka bir şey değilsiniz.

Hemen gidip sancak tarafındaki korkuluklara atıyorum kendimi, alev alev yanan başımı bir direğe dayıyorum. Oradan merdiven görünüyor, çünkü artık bütün hayatım bu merdivene bağlı, o yukarı alınmadıkça bana rahat yüzü yok: Biri ensemden tuttuğu gibi paldır küldür aşağı atabilir. Nereye? Bir polis motoruna mı? Bir sefalet şehrine mi? Hayır, hayır, salata tarlasına! İş sadece sefalet çekmeyle kalsa, eyvallah! Onunla tanışlığım var, gözüm korkmaz ondan. Ama salataya gelince iş değişir! Bir hafta tuzlu morinanın ardından bir hafta domuz derisi, sonra da bir hafta yeşil salata! Buna sefalet demezler, bu daha fazla bir şey: Ben ota gına getirmiş, ama her an yeniden

çayıra salınabilecek bir adamım! Asıl kötüsü şu ki, kendimi ayaklarımın dibinde duran şu denize atmaya da hiç niyetim yok, ölümü istemiyorum: Yaşamak istiyorum, yaşamak hoşuma gidiyor benim, bu Napoli de, bu zıvanasız insanlık da hoşuma gidiyor. Tek hoşuma gitmeyen şey, salata! Arkamdan geçen her beyaz ceket, her kasket, burnumun dibindeki her kımıldanış –örneğin, verilen bir emir, denize atılan bir para, hatta denize tüküren biri– yakama yapışıp beni o yere batasıca merdivene, oradan da salata tarlasına fırlatan bir el oluveriyor. Vücudumun ateşe tutulmuş bir balmumu gibi eridiğini hissediyorum. Benim için hayat durdu, güneş de, bu merdiven gibi yerinden kımıldamıyor. Heyecanımı göstermemek için cebimden ezbere bildiğim *Ombra*'yı çıkarıyor ve okur gibi yapıyorum, ama aslını ararsanız bir satırını bile gördüğüm yok; tek gördüğüm şey, olduğu yerde taş kesilen merdiven, yanımdan geçerken üstüme sürünen kollar ve... salata. Gözümün görebileceği bundan ibaret. Ama dikkatimi başka yere çevirmeye çalışıyorum, düşe benzer bir şeye, başımı direğe dayıyorum. Vezüv'ü bir hedef olarak alıyorum ve dağın kımıldayacağı ânı bekliyorum, önce ağır ağır, sonra hızlı, daha hızlı, bu kıyılardan uzaklara doğru hareket edeceğim ânı. Bekliyorum ama, hiçbir şey kımıldamıyor, Dağ, benim direk, dosdoğru salata tarlasına götüren bu parlak pirinç kenarlı basamaklar, her şey hareketsiz. Yalnız benim, hareketli olan. Yalnız benim kalbim dünyanın bütün korkularıyla titriyor, yalnız beni istedikleri gibi kımıldatabilir, çabucak salata tarlasına gönderebilirler, orada kazlar gibi otlayacağım, günde yüz kere yiyip yüz kere dışarı çıkacağım. Direk kollarımda, gözlerim Vezüv'e dikili, *Ombra*'nın elimde olduğunu hatırlıyorum, o Ombra ki burada, o bitmez tükenmez günlerde tek arkadaşım, sırdaşım, dostum oldu ve soruyorum: Madem ki dünya içine düşüp de bir daha çıkamadığımız sonsuz bir salata tarlasından başka bir şey değil, acaba insanlar neden acıklı *Ombra*'lar, yazıyorlar?

Korkunç bir *dü-ü-t* yeri göğü sarsıyor, benim de kafamı direğe çarptırıyor. Şimdi öylesine hafiflemiş bir zavallıyım ki, beni iki parmak arasında tutarak istedikleri yere koyabilirler: Domuz derisi kazanına ya da Napoli çayırlarına salabilirler. Artık nefesimi kesmişim, korkuluğa sımsıkı yapışıyorum ve merdivene yalvarıyorum, ben bir tüy gibi rüzgârın önüne düşmeden yukarı çekilsin diye. Sevinmek hakkım mı, bilmiyorum daha. Birinci ile üçüncü dü-ü-t arasında sıkışan sonsuzluk öylesine zalim ki, bir üflemekle ve dakikada bin kere beni bu kurtarıcı *direttissimo*'dan süpürüp atabilir. İşte:

İki düdük, sonra üç düdük sesi, kuvvetli kolların o kötü merdiveni çekerek katladıklarını görüyorum. Gemi, karayı etrafında döndürerek azametle hareket ediyor. Limandan çıkarken duruyor, kılavuz, şalupasına iniyor. Kısa bir düt! –Napoli kılavuzuna ve salatasına uygarca bir nezaket selamı– ve yol almaya başlıyoruz, açılıyoruz, gemi bütün gücüyle sarsılıyor, rüzgâr halatlar arasından üflüyor, yolcular paltolarının yakasını kaldırıyorlar. O zaman kendi kendime yüksek sesle, “Benim *direttissimo*’m işte bu vapur!” diyorum. Sigara ağzımda, eller cebimde, baston omzumda, göğsümü gere gere, kurumlanarak kaptan köprüsü altında dolaşıyorum, ona seslenesim geliyor: “Hey, ahbap!.. Keyifler nasıl?”

*

Gece oldu. Güzel bir güney gecesi. Gemi yavaşlıyor... Öyle birdenbire... Deniz ortasında... “Ne olmuş?” Salonlar ve kamaralar boşalıyor. Herkes güvertede, her mevki yolcuları kendi ayrı güvertesinde, yemek yiyenler ve yemeyenler, ya hazım güçlüğünden ya da kimse kendilerini davet etmediğinden, hepsi dışardalar. “Ne oluyor?” Stromboli karşısındayız! Ve kibar bir adam olan kaptan dostumuz, bu ezeli demir kusucuyu rahatça seyredebilmemiz için yürüyüşünü yavaşlatmış bulunuyor. Bakın bir kere, iki adım ilerimizde. Tepesinde alev alev lavların tempolu fışkırışı kısa aralarla geceyi aydınlatıyor. Üst yamaçlarda kıpkızıl olan ateşten yol, zikzaklı bir seyirle iniyor, gitgide soluklaşıyor ve dağın eteğinde kayboluyor, o noktada denizde korkunç bir kaynama uğultusu var. Eşsiz ve unutulmaz görüntü. Gemi, yeniden hızla yoluna koyuluyor.

Oturuyorum, gecenin sessizliği içinde sigaramı tellendiriyorum. Geçecek kontrolörü düşünüyorum. Bir görsün nasıl karşılıyorum onu! Bir *direttissimo*’da mıyım, değil miyim? O halde? Ne kafa şişiriyorsunuz? Geçti o devir. Gidiyor bu mübarek, durduğu yerde de ineceğim, onun için umurumda değil! Beni ocağa kömür atmaya mı göndereceksiniz? Bu da iş mi yahu? Madene inip kömür çıkarmaya yanaşmam dedim mi ben hiç? Evet, el arabasının kollarına yapışmaya hazırım! Yol masrafını ne çeşit olursa olsun, en aşağılığından bir işle ödemeye hazırım, ama Allah rızası için, insaf ediniz, bırakın da salatadan kurtulayım; benim de bir lokma ekmeğe hakkım var yahu! Sigara tellendirip bu *Magnifico*‘da başıma neler geleceğini düşünürken, bodur bir adam da, tam karşımda, sırtı barbataya

dayalı, kocaman bir puro tüttürüyor. Bir süredir gözünü benden ayırmıyor ama, boşveriyorum! Sevimli yüzü, kasketi burnunda, gabardin elbiseli, purosu gece karanlığında parıldayan bu adamın ne alıp veremediği var benimle? Hiç. Avusturyalı bir yolcu; başkalarıyla Viyana şivesiyle konuştuğunu duymuştum. Bu üçüncü mevki güvertesinde karşı karşıya dururken birden İtalyanca sordu: „Hangi kamaradasınız?“ „Kamaram yok benim.“ „Nasıl! Burada herkesin kamarası vardır. Anahtarınızın numarasına bakın.“ „Anahtarım yok.“ Önce şaştı, sonra anlayarak gülümsedi, gelip yanıma oturdu: „Yoksa siz bir...“ „Evet, bir *palikaraki*'yim!” “Herhalde yemek de yemediniz?” “Yedim! Salata...” “Gelin benimle!” Kamarasında bir bavul açtı, içinden sandviçler, tartinler, muzlar, portakallar, Malaga şarabı çıkardı, beni tıka basa doyurdu, üst üste içirdi... sonra güzel purolar, güzel sigaralar. Ah! *Palikaraki*! Şu yeryüzünde her şeyin acısı çıkıyor, iyiliğin de, kötülüğün de... Bu mert Viyanalı, “Hiç korkmayın,” dedi. Bu bir lüks gemidir, yolda kontrol yok. Vapura binerken biletinizi alır, size kamaranızın anahtarını verirler. Hepsi bu kadar... İyi ama nasıl düştünüz buraya?” „Ne yapayım... Salata yüzünden!“

*

Şimdi bana bir yatak lazım. Nerde bulmalı? Nerde olacak, her yerde! Üçüncü mevki yemek salonunun üstünü kaplayan dört köşe zemine dümdüz uzanıp uyku çekiyorum. Deliksiz bir uyku. Sabahleyin bir el beni sarsıyor. Canım sıkılarak başımı kaldırıyorum: Beyaz bir gömlek, genç bir külhani üstüme eğiliyor: «*Fokista lei?*” (Ateşçi misiniz?) “*Fokista*.” Ve başımı örtüp yeniden uyuyorum. Biraz sonra, aynı el, aynı yüz, tekrar sorgu başlıyor: “*Pasaceri lei?*” (Yolcu musunuz?) “*Pasaceri*...» Garson gülmekten kırılıyor: «Ha! Ha! Sen ne ateşçisin, ne de yolcu, bir serserisin sen! Gel benimle!» Vay! Ne yapacak bana? Kontrolöre mi götürecek? Ocağa mı? Elveda malagalar, sandviçler, purolar! Hiç de değil! Tam tersine: Birbirini kovalayan felaketlerden sonra bu defa da iyilikler birbirini kovalıyor. Hayat bu. Uyuduğum yerin altındaki yemek odasına götürüyor. Orada kahvaltı ediyorum. Yolcular yemişler, hazırlanmış kahvaltıların üçte ikisine el sürülmemiş. «Onları deniz tuttu da!» diyor. Seni tutmadığına göre, giriş bakalım! Koyun sürüsüne dalan kurt gibi atılıyorum o tereyağların, reçellerin, sıcacık ekmeklerin, sütün, nefis kahvenin üstüne, bol salata ile kazınmış zavallı bağırsaklarımı tamir için hepsini indiriyorum mideye.

Garson kollarını kavuşturmuş, memnun bir yüzle beni seyrediyor: «Acele etme! Yasak değil! Bütün bunlar denize dökülecek, köpekbalıklarına yem olacak! Şöyle şöyle kocaman kızartmalar da denize gider hep...» Denize... Köpekbalıklarına... Ya ben, ya benim gibi milyonlarca insan: Salata, domuz derisi, süprüntü! Zavallı insanlık! Ne ahmak şeysin sen... Kötü olmaktan çok, ahmak...

Üç gün, deniz ve gök... Neşeli, bazen de huysuz Akdeniz. Cömert bir hava, ara sıra somurttuğu da oluyor. Üçüncü mevkinin kilerinde –kollarım sıvalı, bulaşık kaplarıyla savaşırken– yuvarlak pencereden çalkanan denizi ve göğü seyrediyorum, var gücümle türkü söylüyorum:

Tambur, tambur! Yavaş, yavaş...

Birden, dalgalı denizin ortasında güpegündüz, *Magnifico* stop ediyor! Ne oldu? Herkes güverteye fırlıyor. Kazazede zavallı bir Rum gemisi. Tamamıyla boş, dümeni kırılmış, suların keyfine uyarak yalpa vuruyor. *Hohenzollern*, ihtiyatla ona yanaşmaya çalıyor. Bizimkiler megafonla İtalyanca sesleniyorlar: „Yapabileceğimiz tek şey, sizi gemiye almaktır.“ Rumlar soruyor: „Bizi yedeğe alamaz mısınız?“ „Olmaz, biz bir posta gemisiyiz!“ Ben de haykırıyorum: „Olmaz, biz *direttissimo*‘yuz!“ Ve kaptan dostumuz, makinelere emir veriyor: Drin!.. drin!.. tam hızla ileri!.. Hadi bakalım!.. Herkes kendi bahtına...

Nihayet!.. Güzel bir sabah: *Düt, düt!.. Hey, kılavuz!..*

İskenderiye‘ye yanaşıyoruz. Avusturyalı‘nın, sonra o mert garsonun ellerine sarılıyorum.Hatıra olarak bambu bastonunu bana ver! diyor.

– Al, senin olsun! Hoşça kal!.. ... Hey gidi Fransa!.. 1907‘de kısmet değilmiş! On yıl sonra, başka bir limandan varacakmışım sana!.. Eski ahbabım Binder‘i bulmaya koşuyorum.

<ra>Saint-Raphael, Mart 1927